

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023-2027

Łagów, 31 maja 2023 r.

Fundusze
Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

SPIS TREŚCI

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego	2
1.1. Nazwa LGD	2
1.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa	2
1.3. Opis struktury LGD	2
1.4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego	4
1.5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	4
1.6. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD	5
Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	6
2.1 Opis obszaru LGD	6
2.2 Mapa obszaru objętego LSR	7
2.3 Spójność obszaru	7
Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR	9
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR	14
4.1. Analiza potrzeb rozwojowych	14
4.2. Grupy docelowe	20
4.3. Analiza sposobów wsparcia inicjatyw lokalnych i ponad lokalnych	21
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia	22
5.1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi	22
5.2. Opis zintegrowania różnych sektorów, partnerów, branż	25
Rozdział VI Cele i wskaźniki	26
6.1. Specyfikacja i opis celów	26
6.2. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania	28
6.3. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS	28
6.4. Przypisanie wskaźników do celów i przedsięwzięć	32
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	33
7.1. Charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD	33
7.2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru	33
7.3. Sposób uwzględnienia innowacyjności i inkluzyjności w kryteriach wyboru operacji	35
7.4. Projekty grantowe	36
Rozdział VIII Plan działania	36
8.1. Charakterystyka harmonogramu osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników	36
8.2. Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR	36
Rozdział IX Plan finansowy LSR	37
9.1. Źródła finansowania działalności LSR	37
9.2. Opis powiązań poszczególnych źródeł finansowania z celami LSR	37
Rozdział X Monitoring i ewaluacja	37
Załączniki	43

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1.1. Nazwa LGD

Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej (SRWŚ)

1.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa

SRWŚ zostało powołane na zebraniu założycielskim w dniu 2 lipca 2008 r. Jego utworzenie poprzedzone było kilkoma etapami budowania partnerstwa. Proces ten rozpoczął się w latach 2005 – 2006 w ramach wdrażanego pilotażowego Programu Leader+. Jego rezultatem było powstanie Fundacji Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej (15.01.2006 r.) – lokalnej grupy działania obejmującej obszar gmin Łągów i Nowa Słupia.

Kolejnym etapem budowania partnerstwa było rozszerzenie o następne gminy tj.: Baćkowice, Bogorię, Lipnik, Iwaniska i Waśniów. W takim kształcie pozostało ono do maja 2008 r., kiedy to Rada Gminy Iwaniska podjęła decyzję o wystąpieniu. Automatycznie, poprzez utratę ciągłości terytorialnej odłączone zostały gminy Bogoria i Lipnik. W tym samym czasie rozpoczęto rozmowy z przedstawicielami Gminy Pawłów, które zakończyły się decyzją o przystąpieniu do Stowarzyszenia w dn. 25.06.2008 r.

Dnia 2 lipca 2008 r. w Łagowie, na zebraniu dotychczasowych członków partnerstwa powołane zostało Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej. Członkami założycielami było 7 osób prawnych (Gminy: Baćkowice, Łągów, Nowa Słupia, Pawłów oraz Waśniów, Fundacja Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej, Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Łągów) oraz 20 osób fizycznych.

Od 29 października 2010 r. członkiem stowarzyszenia jest Gmina Brody, a od 23.02.2015 r. ponownie przystąpiła do niego Gmina Iwaniska.

Zarówno pracownicy LGD, Zarząd, jak i członkowie organu decyzyjnego posiadają doświadczenie niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania. Jest to związane z faktem, iż od początku istnienia lgd skład zarządu i zespołu pracowników biura pozostają niezmiennione. Ponadto, osoby te posiadają udokumentowane kompetencje zawodowe w różnych obszarach związanych z zarządzaniem, jak również doświadczenie wynikające z wdrażania LSR w poprzednich okresach programowania. SRWŚ w okresie programowania 2014-2020 dwukrotnie zwiększany miało budżet LSR ze wysoki stopień realizacji założonych wskaźników w ramach tzw. kamieni milowych.

SRWŚ, poza wdrażaniem w ramach LSR 2014-2020 projektów grantowych i współpracy, podejmowało się realizacji innych projektów. W okresie programowania 2014-2020 do najważniejszych należały:

- „Europejski Parlament Wiejski 2022” – zrealizowany w ramach Planu Działania KSOW na lata 2014-2020, Plan Operacyjny na lata 2022-2023 jako projekt własny CDR w Brwinowie o. w Warszawie, którego partnerem było SRWŚ umowa partnerska podpisana w dn. 18.11.2020 r.;
- „LEADER dziś i jutro – Konferencja podsumowująca wdrażanie lokalnych strategii rozwoju w latach 2016-2018 i perspektywy po roku 2021” zrealizowany w ramach Planu Działania KSOW na lata 2014-2020 Plan operacyjny na lata 2018-2019, kwota dofinansowania 368 763,49 zł, umowa podpisana w dn. 18.06.2019 r.;
- „LGD-owskie wsparcie w biznesowym starcie” zrealizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020, całkowita kwota dofinansowania 4 668 879,35 zł, kwota dofinansowania zadań realizowanych przez SRWŚ 327 787,00 zł, umowa podpisana w dn. 10.07.2018 r.

Ważnym elementem działalności SRWŚ jest prowadzona od 10 lat szkoła językowa finansowana w ramach odpłatnej działalności pożytku publicznego. W roku szkolnym 2022/2023 prowadzone są zajęcia dla ok. 100 dzieci w wieku od 5 do 13 lat.

1.3. Opis struktury LGD

Na dzień 31 maja 2023 r. SRWŚ tworzy 7 gmin, 13 lokalnych organizacji pozarządowych, 12 przedsiębiorców oraz 42 osoby fizyczne. Łącznie, na dzień 31 maja 2023 r. SRWŚ posiada 74 członków.

Sposób rozszerzenia i zmiany składu lokalnej grupy działania określają przepisy § 12 i 13 Statutu Stowarzyszenia. Zgodnie z nimi partnerem mogą być osoby fizyczne i prawne oraz jednostki samorządu terytorialnego.

Przystąpienie do partnerstwa następuje na drodze uchwały Zarządu Stowarzyszenia po złożeniu deklaracji o przystąpieniu do LGD. W przypadku osób prawnych dodatkowo uchwały organu stanowiącego.

SRWŚ buduje partnerstwo z dużą dbałością o zapewnienie reprezentacji wszystkich grup społecznych wśród członków LGD, a także wśród jej statutowych organów. Struktura SRWŚ oparta jest na zasadach zawartych w Statucie oraz w niepisanych postanowieniach przyjętych w dniu tworzenia LGD. Do najważniejszych należą:

- brak obecności wójtów i burmistrzów, jak również osób fizycznych pełniących te funkcje wśród członków LGD,
- równa reprezentacja osób związanych z członkowskimi gminami w organach statutowych LGD,
- podejmowanie decyzji we wszystkich organach statutowych na zasadzie konsensusu,
- organizowania posiedzeń Walnego Zebrania, Rady w różnych gminach, tak aby nie było one zawsze zdominowane przez mieszkańców i podmioty z jednej i tej samej gminy,
- udział przynajmniej raz w roku w posiedzeniu każdej rady gminy w celu przedstawienia radnym sołtysom, dyrektorom gminnych jednostek sprawozdania z działalności w roku poprzedzającym i planów na najbliższy rok, transmisje sesji w Internecie pozwalają dotrzeć z informacją również do mieszkańców obszaru LGD,
- przygotowywanie projektów, które swymi działaniami obejmują wszystkie gminy wchodzące w skład LGD.

Powyższe niepisane zasady dotyczące pracy organów i biur LGD gwarantują:

- brak dominacji sektora publicznego oraz zapewnia reprezentację różnych grup interesów, a co za tym idzie zrównoważony rozwój obszaru lgd,
- powszechny dostęp do informacji o podejmowanych działaniach mieszkańców wszystkich gmin tworzących lgd,
- włączenie w działania podejmowane przez LGD mieszkańców wszystkich stowarzyszonych gmin.

Oddolne podejście do budowy strategii i regularnego funkcjonowania w trakcie jej wdrażania pozwala łączyć wiedzę, umiejętności i doświadczenie przedstawicieli trzech grup interesu: publicznego, gospodarczego i społecznego.

SRWŚ w latach 2014-2020 skoncentrowało swoją działalność na dwóch obszarach tematycznych związanych z rozwojem przedsiębiorczości i aktywności społecznej. Na etapie diagnozy i analizy SWOT zostały zidentyfikowane grupy osób w niekorzystnej sytuacji oraz główne obszary wymagające wsparcia. Wnioski i planowane działania w tym zakresie są opisane w odpowiednich rozdziałach LSR. Ze względu na małą aktywność wspomnianych grup oraz ich wycofanie z życia społecznego wynikające z uwarunkowań środowiskowych opracowano dedykowane im sposoby komunikacji i włączenia w działania objęte planowanym wsparciem lgd. Informacje na ten temat zawarto w planie komunikacji.

Od daty powołania SRWŚ rozszerzało swój skład pozyskując członków zarówno z sektora publicznego, gospodarczego, społecznego jak i mieszkańców obszaru LGD. Dostęp do udziału w partnerstwie był i pozostaje otwarty. W Statucie LGD przyjęte są rozwiązania gwarantujące:

- a) możliwość składania przez członków LGD wniosków i postulatów do wszystkich organów statutowych LGD związanych z jego działalnością,
- b) zobowiązania Zarządu do składania przed Walnym Zebraniem sprawozdania dotyczącego ww. wniosków i postulatów,
- c) wnoszenie wniosku o zwołanie Walnego Zebrania przez niewielką grupę członków – 10%,
- d) powoływania przez Walne Zebranie tematycznych zespołów doradczych.

Nie były i nie są stosowane żadne ograniczenia lub wykluczenia, które można by uznać za dyskryminujące dla kogokolwiek. Za ważną uznajemy konieczność dotarcia do osób z grup w niekorzystnej sytuacji i udzielenia adekwatnego wsparcia niezależnie od ich członkostwa w LGD. W dużej mierze interesy tych grup społecznych są reprezentowane przez organizacje, tj. KGW, uniwersytety trzeciego wieku, OSP, LOT i inne, będące członkami Stowarzyszenia. Bezpośrednia możliwość wypowiedzania się w kwestiach dla nich ważnych stworzona jest poprzez partycypacyjny i inkluzywny charakter LSR. Z tego względu w planie komunikacyjnym przewidziano cykliczne spotkania w poszczególnych gminach z organizacjami społecznymi z obszaru LGD oraz z przedstawicielami grup w niekorzystnej sytuacji, które zostały objęte wsparciem LSR.

Pogłębieniu współpracy i zaangażowaniu członków Stowarzyszenia oraz społeczności lokalnej w realizację strategii służyć będą również:

- działania szkoleniowo-informacyjne przewidziane w Planie komunikacji,
- warsztaty refleksyjne, które organizowane będą na początku każdego roku wdrażania LSR 2023-2027, do udziału w nich zapraszani będą nie tylko członkowie LGD, ale również przedstawiciele beneficjentów, grantobiorców oraz mieszkańców,
- granty i operacje własne, które przewidziane zostały w *Przedsięwzięciu 2.3*, dotyczące kształcenia liderów życia społecznego i publicznego,
- granty dotyczące opracowania koncepcji inteligentnych wsi.

Bardzo istotnym elementem angażującym społeczność lokalną we wdrażanie LSR 2023 -2027 będzie wykorzystanie opracowanych koncepcji inteligentnych wsi. Wykorzystanie tego narzędzia da społecznościom lokalnym realny wpływ na wdrażanie strategii.

Równie ważnym elementem angażującym społeczność lokalną we wdrażanie LSR na lata 2023-2027 będą działania przewidziane w operacjach własnych związane kształceniem liderów społecznych i zaangażowanie ich we wdrażanie koncepcji inteligentnych wsi, opracowywanie i wdrażanie projektów grantowych, które będą wspierane w *Przedsięwzięciu 2.2 i 2.3*.

Wnioski wyciągane w trakcie przeprowadzanych warsztatów refleksyjnych mają pomagać LGD w dostosowywaniu sposobu wdrażania LSR 2023 – 2027, działań aktywizacyjnych zapisanych w planie komunikacji do rzeczywistych uwarunkowań społecznych i właściwie reagować na czynniki zewnętrzne. Podejście to zagwarantuje LGD trafność, adekwatność podejmowanych działań i przyczyni się do efektywnego wdrażania LSR i osiągnięcia jej założeń.

1.4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym zgodnie ze Statutem SRWŚ jest Rada Programowa wybierana na trzyletnią kadencję na Walnym Zebraniu Członków.

W skład Rady SRWŚ wchodzi 14 członków. Zwyczajowo wybieranych jest po 2 przedstawicieli z każdej z gmin - członków Stowarzyszenia.

Dokumentem szczegółowo regulującym funkcjonowanie organu decyzyjnego jest Regulamin Pracy Rady. Zasady w nim określone są kluczowe dla zapewnienia prawidłowego jego funkcjonowania. Precyzyjnie opisane zostały: sposób powoływania i odwoływania członków, zasady zwoływania posiedzeń oraz uczestniczenia w nich, terminy, kompetencje, zakresy odpowiedzialności, zasady publikowania na stronie internetowej protokołów z posiedzeń wraz z podjętymi uchwałami. Wszystko to zabezpiecza przejrzystość pracy tego najważniejszego z punktu widzenia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność organu. Szczególnie istotnymi elementami w jego działaniu jest zagwarantowanie reprezentatywności oraz bezstronności jego członków przy ocenie operacji.

Skład Rady Programowej SRWŚ, zgodnie z zasadą trójsektorowości LGD, odzwierciedla funkcjonujące na obszarze LGD sektory: publiczny, gospodarczy i społeczny, przy jednoczesnym spełnieniu warunku, iż żadna z pojedynczych grup interesów nie jest nadreprezentowana, czyli nie posiada więcej niż 49% głosów. Na dzień 31 maja 2023 r. wśród 14 członków mamy: 3 osoby reprezentujące grupę interesu sektora publicznego co stanowi 21,43 % składu Rady, 5 osób z grupy interesu sektora gospodarczego (odpowiednio 35,71%), 6 osób z grupy interesu sektora społecznego (42,86%). W skład Rady poza tym wchodzi jedna osoba w wieku poniżej 20 lat i jedna osoba w wieku powyżej 60 lat.

1.5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

W LGD przyjęto rozwiązania, które gwarantują, iż żadna z grup interesów nie może mieć dominującego wpływu na wybór operacji. Reprezentacja każdej grupy interesu jest zapewniona na poziomie oceny poszczególnych wniosków. Zapisy Regulaminu Rady zapewniają, że decyzje dotyczące wyboru podejmowane są w składzie wynikającym z obowiązujących przepisów prawa. Procedury wyboru i oceny operacji oraz przeprowadzania konkursów grantowych określają również zasady postępowania w przypadku uzyskania ocen rozbieżnych oraz protestów i odwołań od decyzji Rady. Członkowie Rady podejmują decyzje osobiście, bez możliwości delegowania uprawnień oraz upoważniania osób trzecich do ich reprezentowania. Dotyczy to zarówno oceny wniosków jak również głosowań w ramach wyboru operacji, grantobiorców.

Zachowanie bezstronności jest także, podobnie jak reprezentatywność, czynnikiem uregulowanym przez przyjęte procedury i regulaminy. Zakres zależności, który kwalifikuje członka Rady do wykluczenia z oceny został opisany w Regulaminie Rady. Wszyscy członkowie zobowiązani są przed przystąpieniem do procedury oceny złożyć oświadczenie o bezstronności. Regulamin przewiduje również sankcje i sposób postępowania w przypadku zatajenia istniejących powiązań, które mogły mieć wpływ na bezstronność oceny.

W celu zapewnienia przejrzystości i rzetelności weryfikacji zarówno w obszarze reprezentatywności, jak i bezstronności prowadzony jest rejestr interesów członków organu decyzyjnego.

W celu zapewnienia prawidłowego funkcjonowania Rady oraz unikania sytuacji spornych w zakresie oceny wniosków, jednocześnie w trosce o zapewnienie rzetelnej oceny operacji, Rada Programowa bierze udział w szkoleniach. Każdorazowo przed rozpoczęciem oceny wniosków w ramach poszczególnych konkursów organizowane są spotkania szkoleniowe mające na celu omówienie kryteriów wyboru dla poszczególnych operacji oraz sposobu przyznawania punktów w czasie oceny.

Praca Rady Programowej, podobnie jak innych organów Stowarzyszenia podlega ocenie. Szczegóły dotyczące monitorowanych parametrów, terminów i sposobu oceny zostały opisane w rozdziale X Monitoring i ewaluacja.

1.6. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD

Funkcjonowanie Stowarzyszenia regulowane jest dokumentami zewnętrznymi oraz wewnętrznymi. Do najważniejszych dokumentów zewnętrznych należą:

- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach,
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dn. 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021 str. 159),
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027 (Dz.U. 2023 poz. 412),
- Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r. poz. 1079),
- Wytoczne Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi związane z wdrażaniem interwencji LEADER.

Powyższe dokumenty stanowią prawo obowiązujące lgd, stąd przyjmując poszczególne wewnętrzne regulaminy i procedury stosowano się do zasady niepowielania w nich przepisów, które wynikają z prawa krajowego lub europejskiego. Najważniejsze dokumenty wewnętrzne Stowarzyszenia to:

- Statut Stowarzyszenia, który przyjmowany i zmieniany jest uchwałą Walnego Zebrania, dokument ten w szczególności reguluje: zakres i obszar działalności stowarzyszenia, sposób przyjmowania nowych członków oraz ich prawa i obowiązki, podział kompetencji pomiędzy Walnym Zebraniem, Zarządem, Radą Programową, Komisją Rewizyjną, sposób reprezentacji Stowarzyszenia oraz zarządzania jego majątkiem,
- Regulamin Walnego Zebrania, który przyjmowany i zmieniany jest uchwałą Walnego Zebrania, dokument ten reguluje sposób prowadzenia obrad Walnego Zebrania,
- Regulamin Pracy Zarządu, który przyjmowany i zmieniany jest uchwałą Zarządu, reguluje on szczegółowo sposób zwoływania, przeprowadzania i dokumentowania posiedzeń Zarządu,
- Regulamin Wynagradzania Pracowników Stowarzyszenia, który przyjmowany i zmieniany jest uchwałą Zarządu, określający sposób wynagradzania osób pracujących dla Stowarzyszenia,
- Regulamin Zatrudniania Pracowników, który przyjmowany i zmieniany jest przez Zarząd, określający sposób postępowania w trakcie naboru nowego pracownika,

- Regulamin pracy biura, który przyjmowany i zmieniany jest uchwałą Zarządu, określający najważniejsze zadania w pracy biura Stowarzyszenia,
- Regulamin Pracy Rady Programowej, który przyjmowany i uchwalany jest uchwałą Rady Programowej, określający szczegółowo: sposób zwoływania, przeprowadzania i dokumentowania posiedzeń Rady Programowej, jak również sposób głosowania w trakcie przeprowadzanej oceny rozpatrywanych wniosków,
- procedury dot. wyboru i oceny operacji oraz grantów wdrażanych w ramach lokalnych strategii rozwoju, które przyjmowane są uchwałą Rady Programowej, określające szczegółowo procesy zachodzące podczas przeprowadzanych naborów, jak również kompetencje i obowiązki poszczególnych organów statutowych, pracowników Stowarzyszenia,
- procedura ustalenia i zmiany kryteriów wyboru operacji i grantobiorców, która przyjmowana jest i zmieniana uchwałą Rady Programowej, określające szczegółowo obowiązki i kompetencje organów statutowych i pracowników Stowarzyszenia w trakcie ustalania kryteriów wyboru.

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

2.1 Opis obszaru LGD

Obszar objęty LSR to gminy Baćkowice, Brody, Iwaniska, Łagów, Nowa Słupia, Pawłów i Waśniów. Cały obszar Stowarzyszenia znajduje się w granicach administracyjnych Województwa Świętokrzyskiego. Według danych za 2020 r. przedmiotowy obszar zajmuje 810 km². Poniższa tabela przedstawia powierzchnię, całkowitą omawianego obszaru w ujęciu gminnym.

Gmina	Powierzchnia w km ²
Baćkowice	96
Brody	161
Iwaniska	105
Łagów	113
Nowa Słupia	86
Pawłów	137
Waśniów	112
Razem	810

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 1. Powierzchnia obszaru LSR w podziale na gminy.

Obszar LGD Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej na dzień 31.12.2020 r., według danych GUS, zamieszkiwany był przez 58 836 osób, z czego 29 265 to kobiety (49,74%), a 29 571 to mężczyźni (50,26%). Podział na kobiety i mężczyzn oscyluje na granicy 50%/50% z niewielkimi odchyleniami, co jest spójne dla całego obszaru.

stanowiły podmioty zatrudniające do 9 osób. W poszczególnych gminach podmioty zatrudniające poniżej 9 osób stanowiły od 94 do 97% zarejestrowanych.

Gmina	Ogółem	0 – 9	10 – 49	50 – 249	250 - 999	1000 i więcej
Baćkowice	264	249	15	0	0	0
Brody	795	759	32	3	1	0
Iwaniska	398	389	9	0	0	0
Łagów	513	501	10	2	0	0
Nowa Słupia	658	629	26	3	0	0
Pawłów	936	908	24	4	0	0
Waśniów	303	296	6	1	0	0
Razem	3 867	3 731	122	13	1	0

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 3. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru regon wg. klasy wielkości.

Wśród firm zarejestrowanych na badanym obszarze dominowały działające w branży budowlanej, handlowej i napraw samochodów oraz motocykli, stanowiły one ponad 50% wszystkich zarejestrowanych na dzień 31.12.2020 r. Znamienne jest, że na obszarze LGD, na którym znajdują się jedne z najważniejszych atrakcji turystycznych województwa świętokrzyskiego, zaledwie niecałe 3% zarejestrowanych firm związanych jest z obsługą ruchu turystycznego.

Gmina	Sekcja PKD																		
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S, T, U
Baćkowice	15	0	27	0	2	43	59	21	8	5	4	2	11	8	6	12	7	5	28
Brody	42	1	68	0	3	164	183	45	19	8	23	7	40	23	7	32	30	16	82
Iwaniska	6	0	36	3	0	117	89	27	6	5	9	2	14	7	10	6	14	6	39
Łagów	13	0	42	0	2	93	194	36	4	9	5	3	15	24	7	12	11	6	35
Nowa Słupia	14	0	73	0	3	149	184	21	40	7	7	3	23	10	8	22	16	13	60
Pawłów	14	0	99	0	3	258	248	58	17	11	19	7	37	29	10	20	23	11	66
Waśniów	15	0	22	0	1	84	71	17	9	4	3	1	13	4	8	10	7	4	30
Razem	119	1	367	3	14	908	1028	225	103	49	70	25	153	105	56	114	108	61	340

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 4. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wg. sekcji PKD w roku 2020.

Wśród gospodarstw rolnych w gminach należących do SRWŚ dominują nieduże gospodarstwa o powierzchni 1 – 5 ha oraz od 5 – 10 ha, stanowią one 88% wszystkich. Jak wskazuje poniższa tabela struktura gospodarstw rolnych w poszczególnych gminach jest podobna.

Gmina	Ogółem	do 1 ha włącznie	1 – 5 ha	5 – 10 ha	10 – 15 ha	Powyżej 15 ha
Baćkowice	860	11	408	286	87	68
Brody	340	11	295	24	5	5
Iwaniska	925	13	523	264	65	60
Łagów	945	13	542	301	59	30
Nowa Słupia	911	23	721	135	18	14
Pawłów	1 988	41	1537	322	47	41
Waśniów	1 075	12	568	292	108	95
Razem	7 044	124	4 594	1 624	389	313

*Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.*

Tabela 5. Powierzchnia gospodarstw rolnych.

Spójność obszaru LGD nierozzerwalna jest historią i bliskością klasztoru na Świętym Krzyżu oraz pasmem Gór Świętokrzyskich. Odzwierciedla jednolity układ urbanistyczny zarówno mniejszych wsi, jak i miejscowości gminnych, a przede wszystkim na strukturę rolną obszaru. Jak wskazano wyżej większość gospodarstw rolnych jest bardzo mała. Jest to efekt ukazu carskiego, który został wprowadzony po Powstaniu Styczniowym. W jego wyniku ziemie szlacheckie zostały odebrane i rozparcelowane wśród chłopstwa.

Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR

Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność to oddolne podejście do budowania lokalnej społeczności poprzez wszelkie działania mające na celu aktywizację, wzmacnianie więzi, budowanie potencjału, zarówno jednostek jak i społeczności. Wdrażając Lokalną Strategię Rozwoju w latach 2023 - 2027 lgd będzie wzmacniać spójność obszaru i pobudzać mieszkańców do działania na jego rzecz. Dlatego w ramach jednego z przedsięwzięć przewidziano realizację projektów własnych, który dot. będzie kształcenia liderów życia publicznego i społecznego, którzy następnie będą zachęceni do opracowywania dla swoich wspólnot lokalnych projektów grantowych.

Partycypacja ma w tym kontekście duże znaczenie, buduje poczucie odpowiedzialności i jest katalizatorem rozwoju. Powoduje, że ludzie czują się potrzebni i zaangażowani. Takie podejście gwarantuje wykorzystanie cennych rodzimych zasobów wiedzy oraz doświadczenia poszczególnych członków społeczności, wzmacnia świadomość i przekonanie, że poprzez udział w podejmowaniu decyzji mamy wpływ na kształtowanie najbliższego otoczenia. Tworzenie strategii w oparciu o lokalne uwarunkowania, z uwzględnieniem specyfiki i unikatowości lokalnej struktury społecznej, otoczenia, kultury i przy udziale lokalnej społeczności stwarza dużo większe szanse na skuteczne jej wdrażanie.

LGD Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej opracowało Lokalną Strategię Rozwoju we własnym zakresie. Niniejszy dokument przygotowano w oparciu o doświadczenie zdobyte przy wdrażaniu programów Leader+ (2005 -2006) oraz oś 4 Leader (2007 – 2013) oraz działania 19 Leader (2014 – 2020), jak również dzięki ścisłej współpracy ze wszystkimi grupami interesu, jakie funkcjonują na obszarze lgd. Na etapie diagnozy spotkania organizowane były z udziałem młodzieży, seniorów, sołtysów, radnych, przedstawicieli organizacji społecznych, wójtów i burmistrzów. Rozpoczynając prace nad LSR wyróżniono trzy etapy w procesie jej powstawania. Każdy z nich miał swoją specyfikę i dlatego użyte zostały różne metody partycypacji, aby jak najefektywniej komunikować się ze stronami w procesie tworzenia strategii. Ze względu na charakter i zakres informacji jakie były oczekiwane w konsultowaniu poszczególnych etapów tworzenia LSR, poszczególne narzędzia łączyły elementy z różnych etapów. Lokalna społeczność wzięła udział w każdym z ww. etapów. Ważnym elementem partycypacyjnego podejścia była organizacja nie tylko otwartych spotkań z mieszkańcami, ale również organizacja spotkań z grupami, które zostały zdiagnozowane w pierwszym etapie jako kluczowe w kolejnych latach: tj. młodzieżą, organizacjami pozarządowymi i seniorami.

Na każdym etapie opracowania strategii dokonywano przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji. Wnioski z każdego etapu przekazywane były drogą mailową do członków Zespołu ds. opracowania LSR na lata 2023-2027. W jego skład weszli przedstawiciele JST, ngo i przedsiębiorcy (po 2 osoby z każdej z gmin – członków Stowarzyszenia) oraz pracownicy Igd. Ponad to wnioski te publikowane były na stronie internetowej Igd i profilu społecznościowym w ramach Wirtualnego Punktu Konsultacyjnego. Dzięki takiemu podejściu decyzja o odrzuceniu bądź przyjęciu wniosku była szeroko konsultowana. Informacje o sposobie uwzględnienia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji zamieszczone zostały w odpowiadających im rozdziałach strategii.

Etap I – diagnoza obszaru i analiza SWOT

W opracowaniu strategii na lata 2023 – 2027, szczególną wagę przyłożono do diagnozy obszaru. Właściwa analiza sytuacji wyjściowej była kluczowa dla prawidłowego sformułowania celów jakie stawia sobie Igd na najbliższe lata. Dlatego, na etapie diagnozy, Stowarzyszenie oprócz prac własnych korzystało z badania przeprowadzonego przez firmę zewnętrzną (Fundacja Socjometr Laboratorium Rozwiązań Społecznych), która jednocześnie przeprowadzała ewaluację wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014 – 2020.

W ramach aktywności mających na celu zebranie niezbędnych informacji do opracowania diagnozy obszaru zrealizowane zostały między innymi:

- Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) – objęły pracowników Stowarzyszenia, którzy są również mieszkańcami obszaru Igd;
- Zogniskowane wywiady grupowe (FGI) – 2 badania w grupach focusowych – Zarząd oraz Rada Programowa;
- Warsztaty konsultacyjne, których uczestnikami byli mieszkańcy obszaru LGD, beneficjenci dotychczasowego wsparcia i przedstawiciele ngo, zrealizowane w poszczególnych gminach (05.09.2022 r. – Nowa Słupia; 06.09.2022 r. – Pawłów, 07.09.2022 – Brody, 09.09.2022 – Waśniów, 20.09.2022 r. – Baćkowice, 21.09.2022 r. – Iwaniska, 22.09.2022 r. – Łagów);
- Ankieta - jeden z ważniejszych elementów włączenia mieszkańców na etapie diagnozy ze względu na skalę, zasięg i zakres konsultacji. Przeprowadzona została przez pracowników Igd, członków Zarządu z zachowaniem zasady losowości na reprezentatywnej grupie mieszkańców obszaru (09-12.2022 r. – 254 osoby);
- Arkusz pomysłów - zastosowany jako forma konsultacji dotyczącej potrzeb. Badanie przeprowadzono wśród jednostek samorządu terytorialnego (12.2022 r. uzyskując informację zwrotną z 7 gmin) oraz organizacji pozarządowych (01.2023 r., odpowiedziało 26 ngo);
- Grupy Przedstawicielskie – metoda została wykorzystana w odniesieniu do młodzieży, seniorów, i organizacji pozarządowych z obszaru Igd, zorganizowano 2 spotkania (09.12.2022 r. w Nowej Słupi – spotkanie z przedstawicielami Gminnej Rady Pożytku Publicznego, Młodzieżową Radą Miasta, 28.12.2022 r. w Brodach – spotkanie z Gminną Radą Pożytku Publicznego, 07.02.2023 r. w Łagowie – spotkanie z członkami Uniwersytetu Trzeciego Wieku);

Dzięki tak różnorodnym metodom partycypacji uzyskano szczegółowy obraz sytuacji na obszarze Igd. Ankiety, spotkania i konsultacje zapewniły reprezentację wszystkich grup interesów, co przełożyło się na obiektywizm oceny, a uzyskane informacje pozwoliły określić główne problemy i potrzeby, zidentyfikować grupy potrzebujące wsparcia oraz zweryfikować sposoby i kanały komunikacji.

Przed organizacją spotkań konsultacyjnych informacja o miejscu, godzinie i tematyce przekazywana była do urzędów gmin w celu rozpowszechnienia przez: tablice informacyjne, radnych, sołtysów.

W ramach opracowania analizy SWOT dla obszaru Igd przeprowadzono:

- Panel Ekspertów – grupa powołana jako zespół ds. opracowania LSR 2023 – 2027. Jednocześnie, wszyscy członkowie zespołu byli mieszkańcami obszaru Igd. Tak dobrana grupa przedstawicieli, reprezentowała różne grupy interesu spełniając rolę ekspercką dzięki doświadczeniu w różnych dziedzinach życia społecznego (forma konsultacji – spotkanie/dyskusje w mies. grudzień 2022 r. – kwiecień 2023 r.). Należy podkreślić, że po każdym spotkaniu panelu ekspertów zebrane informacje były rozsyłane drogą mailową do wszystkich jego członków, tak aby osoby nieobecne na spotkaniu mogły zapoznać się z wnioskami z niego i przesłać swoje uwagi;
- Wirtualny Punkt Konsultacyjny – aktywność na stronie internetowej Stowarzyszenia, stronach internetowych gmin oraz portalu społecznościowym Facebook. Wiadomości na temat aktualnego etapu prac nad LSR z linkiem

do dokumentu i informacją o możliwości przesyłania uwag, komentarzy, uzupełnień (Liczba osób, do których dotarła informacja 16.581; liczba osób, które zareagowały – 19).

Użycie powyższych metod włączenia społecznego na etapie analizy SWOT wykazało, iż partycypacja nie jest jednakowo skuteczna na wszystkich etapach procesu. O ile w gronie ekspertów oraz JST uzyskano oczekiwany wkład w analizę, o tyle wśród mieszkańców ten obszar był trudny do zdefiniowania, a określenie szans, czy zagrożeń nastęrczało trudności. Pomimo dużej liczby uzyskanych ankiet, informacje w nich zawarte nie wniosły informacji innych niż uzyskane od tej grupy społecznej na etapie diagnozy.

Etap II – określanie celów i wskaźników LSR oraz opracowanie planu działania.

Na podstawie diagnozy oraz analizy SWOT zostały sformułowane cele dla lokalnej strategii rozwoju na lata 2023 - 2027 oraz określone przedsięwzięcia, które zgodnie z uzyskanymi informacjami zostały uznane za kluczowe dla ich osiągnięcia. Na tym etapie, w celu ich weryfikacji skorzystano z poniższych metod:

- Panel Ekspertów – spotkanie 12.12.2022 r., Łagów, wnioski z panelu zostały rozesłane drogą mailową do wszystkich jego członków, tak aby osoby nieobecne na spotkaniu mogły zapoznać się z nimi i przesłać swoje uwagi;
- Budżet partycypacyjny – działanie dotyczyło priorytetyzacji obszarów zgłoszonych w ramach Arkusza Pomysłów przez organizacje pozarządowe na etapie diagnozy obszaru. Promocja wydarzenia odbyła się poprzez strony internetowe gmin oraz SRWŚ. (termin – 03-04.2023 r).
- Wywiady pogłębione – działanie zrealizowane przez Dyrektora SRWŚ, spotkania zostały przeprowadzone w każdej gminie, uczestnikami spotkań byli: wójt/burmistrz, pracownik z referatu inwestycji, sołtys, radny, przedstawiciel NGO, członek Zarządu SRWŚ (08.11.2022 r. – Baćkowice, Iwaniska; 09.11. –Pawłów i Brody, 10.11 – Łagów; 14.11 – Nowa Słupia i Waśniów).
- Wirtualny punkt konsultacyjny – działanie o szerokim zakresie i oddziaływaniu. Ankieta w wersji elektronicznej była umieszczona na stronach www. Stowarzyszenia oraz gmin, dodatkowo była promowana jako wydarzenie na portalu społecznościowym Facebook (254 osoby wypełniły ankiety w wersji elektronicznej).

Włączenie lokalnej społeczności na drugim etapie opracowania lsr spotkało się z dużym zainteresowaniem oraz odzewem. Wybór priorytetów spośród listy zidentyfikowanych obszarów, które w różnym zakresie wymagają wsparcia lub interwencji był istotny dla mieszkańców i innych grup interesu z obszaru LSR. Metody partycypacji były dobrane właściwie, a formy zbierania danych odpowiadały uczestnikom wydarzeń. Zarówno panel ekspertów jak i spotkania konsultacyjne z mieszkańcami dały możliwość dyskusji nad sformułowaniem celów i przedsięwzięć. Pozostałe metody pozwoliły na wyłonienie zagadnień najbardziej istotnych poprzez analizę wyników ilościowych. Były one również podstawą do alokacji środków w budżecie LSR w sposób, który zapewnia realizację zadań najistotniejszych z punktu widzenia poszczególnych grup interesu obszaru lgd.

Etap III – przygotowanie planu komunikacyjnego, opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji

Ze względu na specyfikę tego elementu strategii zastosowane w tym etapie metody partycypacji skierowane były do węższej grupy odbiorców, która w latach 2014 -2020 była włączona we wdrażanie lsr, co pozwoliło na uzyskanie merytorycznych informacji zwrotnych ze względu na doświadczenie w badanym obszarze. Zastosowane metody partycypacji:

- Burza mózgów – warsztat pracowników biura oraz mieszkańców obszaru lgd, informację i zaproszenie na spotkanie zamieszczono na stronie internetowej SRWŚ (termin 24.04.2023 r.; 12 osób)
- Indywidualny wywiad pogłębiony (IDI) – przeprowadzony przez Dyrektora SRWŚ w biurze stowarzyszenia z Zarządem SRWŚ (termin: styczeń 2023; 1 wywiad).
- Konsultacje społeczne – działanie objęło prezentację i dyskusję na temat planowanych zasad monitorowania wdrażania LSR oraz sposobów, zakresu i terminów ewaluacji. W spotkaniu wzięło udział 11 osób. Termin i miejsce: 07.02.2023 r., Centrum Aktywności Lokalnej CAL w Łagowie.
- Panel ekspercki – spotkanie Zespołu ds. opracowania LSR na lata 2014-2020 (podsumowanie wniosków z konsultacji, uzgodnienie planu monitoringu i ewaluacji; 24.04.2023 r.; 7 osób).

Komunikacja jest kluczowym elementem efektywnego wdrażania strategii, aby spełniała swoją rolę musi odbywać się dwukierunkowo i dostarczać informacji dla bieżącego zarządzania procesem jak również dla oceny, ewaluacji i wprowadzania ewentualnych korekt. Preferencje dotyczące środków przekazu były konsultowane równoległe z innymi etapami przygotowania lsr. Metody zastosowane w szczególności:

- Ankieta – badanie preferowanych form komunikacji przeprowadzone przez pracowników lgd (maj 2022 r.); 150 respondentów)
- Wywiady telefoniczne (CATI) (maj 2022 r.; 15 wywiadów z losowo wybranymi przedstawicielami różnych grup interesu będących członkami SRWS – jst, ngo, osoby fizyczne).
- Panel ekspercki – spotkanie zespołu ds. opracowania lsr (analiza wniosków z konsultacji, uzgodnienie planu komunikacji; 28.04.2023 r.; 7 osób).

Wykazane powyżej metody konsultowania poszczególnych elementów LSR każdorazowo dostarczały informacji istotnych z punktu widzenia poprawy warunków funkcjonowania na obszarze lgd. Zgromadzone dane, w postaci ankiet, wywiadów czy opinii były szczegółowo analizowane i stanowiły podstawę do opracowania lokalnej strategii rozwoju. Zespół ds. opracowania LSR po zapoznaniu się z materiałami z konsultacji i danymi statystycznymi dla obszaru lgd dokonał analizy wniosków i podjął decyzje dotyczące ich przyjęcia lub odrzucenia.

W trakcie prowadzonych konsultacji społecznych wskazywano, że **grupami znajdującymi się w niekorzystnej sytuacji w szczególności są osoby młode, seniorzy oraz niepełnosprawni i ich opiekunowie**. Szczegółowy opis wsparcia ww. grup zawarty został w *Rozdziale IV*.

Ponad 90% ankietowanych wskazywało na potrzebę poprawy dostępu do usług dla lokalnej społeczności, w tym publicznych oraz na inwestycje związane z dalszym rozwojem infrastruktury publicznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia. Jak wskazują dane zawarte w *Tabeli 12* sieć obiektów infrastruktury publicznej wymaga dalszego rozwoju. Uczestnicy spotkań konsultacyjnych wskazywali, że jednym z problemów obszaru lgd jest jego wyludnianie. Jednocześnie ze względu na bliskość dużych miast, w których zlokalizowane są duże zakłady pracy, wskazywano, że bardzo ważnym obszarem wsparcia w ramach LSR na lata 2023-2027 powinno być podnoszenia atrakcyjności obszaru LGD, jako miejsca gdzie warto żyć, prowadzić działalność gospodarczą, obszaru zapewniającego wysokiej jakości usługi publiczne, w którym zaspokajane są potrzeby mieszkańców.

92,5% ankietowanych osób wskazało, że ważnym lub bardzo ważnym obszarem działalności LGD w latach 2023 – 2027 powinno być wsparcie rozwoju organizacji społecznych, liderów lokalnych. Zakres działania związany z rozwojem trzeciego sektora wskazywany był również za istotny w trakcie spotkań z mieszkańcami, panelem ekspertów. Dlatego też wsparcie na rzecz rozwoju aktywności społecznej uznano za jeden z obszarów tematycznych LSR na lata 2023 – 2027 i zdecydowano się przeznaczyć na ten cel większe środki niż w okresie programowania 2014-2020.

Podczas badania ewaluacyjnego 94% ankietowanych oceniło, iż ważnym lub bardzo ważnym obszarem wsparcia w latach 2023 – 2027 powinny być dotacje na zakładania firm, a 95,7% ankietowanych wskazało na wsparcie inwestycji istniejących firm. Brak atrakcyjnych miejsc pracy wskazywany był również jako jeden z głównych problemów w analizie SWOT. Wynika to prawdopodobnie z ogólnego przeświadczenia, że bezrobocie jest problemem społecznym. Nie ma to jednak żadnego związku z rzeczywistością. Dane statystyczne GUS, przedstawione w *Tabeli 7*, jednoznacznie wskazują na znaczny i utrzymujący się spadek bezrobocia rejestrowego w latach 2013 – 2021. Co więcej jak popatrzymy na dane z *Tabeli 6* zauważymy, że tylko niewielki procent mieszkańców obszaru LGD decyduje się na założenie firmy. Z tego względu uznano, że ten obszar nie wymaga szczególnego wsparcia w nowym okresie programowania. Jednocześnie ze względu na wskazany w dokumentacji konkursu na wybór LSR obowiązek koncentracji obszarów wsparcia, jak również zmniejszonego budżetu LSR na lata 2023 – 2027, który wynika ze zmniejszenia się liczby mieszkańców obszaru LSR, zdecydowano zrezygnować w kolejnym okresie programowania ze wsparcia przedsiębiorczości.

Gmina	Liczba nowo zarejestrowanych firm przez osoby fizyczne w 2021	Liczba mieszkańców	% osób zakładających firmy w stosunku do l. mieszk.
Baćkowice	28	4 674	0,60
Brody	86	10 479	0,82
Iwaniska	31	6 292	0,49
Łagów	56	6 687	0,84
Nowa Słupia	59	9 196	0,64
Pawłów	124	14 961	0,83
Waśniów	29	6 547	0,44
Razem	413	58 836	0,70

*Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>*

Tabela 6. Stosunek nowozarejestrowanych firm do liczby mieszkańców.

Dodatkowo decyzja ta została podyktowana również faktem bardzo wysokiej inflacji od roku 2022 oraz wynikającym z tego wzrostem kosztów inwestycji, przez co dostępne środki w budżecie LSR pozwoliłyby wesprzeć niewielką liczbę osób. Efekt takiej działalności byłby niedostrzeżony przez społeczność lokalną. Jednocześnie wzrosłoby ryzyko niezadowolenia społecznego w związku z dużą liczbą odrzuconych wniosków, ze względu na brak dostępnych środków.

Poza obszarem związanym z zatrudnieniem często pojawiały się potrzeby związane z infrastrukturą, jak budowa dróg, chodników, oświetlenia ulicznego czy sieci kanalizacyjnej. W tym zakresie wnioski z konsultacji zostały odrzucone ze względu na brak możliwości finansowania tego rodzaju inwestycji w ramach PS dla WPR na lata 2023 – 2027 w związku z powyższym działania w tym obszarze nie będą wspierane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju. Dane dotyczące tych zagadnień zgromadzone w czasie konsultacji zostały udostępnione właściwym urządzeniom gmin. Odrzucone zostały również wnioski dotyczące zagospodarowania zbiorników wodnych i finansowania budowy małych elektrowni fotowoltaicznych. Są to przedsięwzięcia mocno uzależnione od czynników zewnętrznych i regulacji prawnych, na które ląd nie ma możliwości oddziaływania.

Przyjęte zostały wnioski dotyczące cennych walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych i możliwości ich wykorzystania do budowy potencjału turystycznego regionu. Dlatego LSR obejmie wsparciem działania związane z tworzeniem infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej oraz promowaniem walorów przyrodniczych i historycznych regionu.

Szczegółowe odniesienie do rezultatów konsultacji i przyjętych lub odrzuconych wnioskach zostało zawarte w poszczególnych rozdziałach dokumentu.

Społeczność lokalna będzie angażowana również na etapie wdrażania, monitorowania i ewaluacji strategii. Już w poprzednim okresie programowania przyjęta została zasada corocznego przedstawiania na sesjach rad poszczególnych gmin sprawozdania z działalności Stowarzyszenia, wdrażania LSR, jak również planów na kolejny rok. Spotkania te będą kontynuowane w nowym okresie programowania. Ponieważ w sesjach oprócz radnych uczestniczą sołtysi, dyrektorzy jednostek organizacyjnych gminy, mieszkańcy. Ponad to sesje są transmitowane przez Internet, przez co informacje trafiają tą drogą do szerszej grupy odbiorców. Jest to jeden z najskuteczniejszych w naszej ocenie sposobów cyklicznego zbierania oczekiwań dot. sposobu pracy i wdrażania LSR, jak również oceny dotychczasowych działań.

W LSR na lata 2023 – 2027 przewidziana jest realizacja operacji własnej, w ramach której, prowadzone będą działania związane z kształceniem liderów życia społecznego i publicznego. Do tych osób skierowana zostanie oferta współpracy przy realizacji projektów grantowych. Szkolenia te będą w pierwszej kolejności kierowane do osób, które uczestniczyły w konsultacjach niniejszego dokumentu oraz opracowywały koncepcje inteligentnych wsi. Dlatego oczekujemy, iż osoby które włączyły się w proces tworzenia strategii będą również zainteresowane uczestnictwem

w kolejnych etapach związanych z jej realizacją. Zakładamy, iż zaplanowane aktywności będą angażowały lokalną społeczność, a dostosowanie metod przekazywania informacji i uzyskiwania informacji zwrotnej pozwoli na systematyczne zwiększanie zainteresowania tego rodzaju udziałem w życiu lokalnej społeczności. Istotne jest włączenie w proces decydowania o wprowadzaniu ewentualnych zmian. Coraz szersze stosowanie metod partycypacji w różnych aspektach życia powinno prowadzić do budowania świadomości, iż procesy zachodzące w naszym otoczeniu mają swoje przyczyny i skutki.

Dzięki partycypacji spodziewamy się osiągnąć zmianę zachowań i zwiększenie aktywności mieszkańców obszaru. Strategia, która powstała przy udziale lokalnej społeczności ma szansę ją zmobilizować do dalszego działania, gdyż ludzie chętniej organizują się wokół problemów, które uważają za istotne. Ponadto lokalna społeczność jest świadoma specyficznych okoliczności i uwarunkowań, w oparciu o nie proponuje skuteczne i lepsze ekonomicznie rozwiązania. Pytanie o opinie i pomysły może dać nowe spojrzenie na realizowane zadania, także w trakcie wdrażania strategii. Zawsze istnieje szansa na nowe podejście i zmianę dotychczasowych, standardowych metod. Partycypacja jest szansą na innowacje, jeżeli tylko zachęcimy do włączenia się i wyrażenia opinii osoby, które na co dzień nie zajmują się danym obszarem. Aby zapewnić efektywne wdrażanie lsr zaplanowane zostały działania związane z monitorowaniem, które zakładają partycypację w poszczególnych obszarach wdrażania strategii. Działania te będą realizowane zgodnie z założeniami, a wnioski z interakcji z beneficjentami strategii będą uwzględniane na bieżąco. Dodatkowo, takie podejście pozwoli wypracować najefektywniejsze metody partycypacji w odniesieniu do poszczególnych grup interesu i zakresu współpracy.

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

4.1. Analiza potrzeb rozwojowych

Obszar SRWŚ położony jest wzdłuż drogi krajowej S74 oraz DK42, które łączą obszar LGD z drogą ekspresową S7 łączącą Kraków – Kielce – Warszawę. Według zapowiedzi GDDKiA odcinek S74 łączący Łągów z Kielcami powinien powstać w najbliższych latach, tak samo modernizacja drogi DK42 na odcinku Skarżysko Kam. – Starachowice powinna zostać zakończona do roku 2028. Modernizacja Drogi S7 na odcinku Tarczyn – Warszawa dobiegła końca. Zakończenie wszystkich ww. inwestycji sprawi, że czas podróży z obszaru LGD do Warszawy zostanie skrócony, równocześnie zostanie poprawiony komfort jazdy. Już teraz z Warszawy na obszar LGD dojechać można w niecałe 2 godz. pomimo uciążliwego remontu drogi Suchedniów – Bodzentyn. Obszar LGD może stać się bardziej atrakcyjny szczególnie dla zamożnych mieszkańców Warszawy, którzy poszukują miejsca, gdzie mogą kupić lub zbudować dom do celów rekreacyjnych, wypoczynkowych po intensywnym tygodniu pracy. Na atrakcyjność obszaru LGD dla celów rekreacyjnych związana jest z walorami przyrodniczymi Gór Świętokrzyskich, szczególnie z dużą powierzchnią terenów leśnych, występowaniem tu szlaków pieszych i rowerowych, zbiorników wodnych – Brody, Wióry – oraz bliskością najważniejszych atrakcji turystycznych Województwa Świętokrzyskiego – Klasztor na Świętym Krzyżu (obszar LGD), ruiny Zamku Krzyżtopór w Ujeździe (obszar LGD), Bałtów ok. 30 km. od granicy LGD, Sandomierz ok. 30 km od granicy LGD.

W okresie po pandemii SARS COV-2 wzrosło zainteresowanie wśród osób dobrze zarabiających obszarami wiejskimi, jako miejscem zamieszkania, w którym można również świadczyć i pracować zdalnie. Tendencję tą potwierdzają członkowie LGD, którzy sprowadzili się w okolice z Warszawy.

Bardzo dobre połączenie komunikacyjne obszaru LGD z dużymi ośrodkami aglomeracyjnymi i stale rozwijająca się sieć szybkiego Internetu – światłowódowa i G5 – zwiększa atrakcyjność obszaru dla firm świadczących usługi elektronicznie.

Zagospodarowanie przestrzenne i stan infrastruktury

Obszar LGD stanowią przede wszystkim miejscowości o zwartej zabudowie jednorodzinnej, są to wsie tzw. łańcuchówki, rzędówki i ulicówki. Wyjątkiem stanowią miejscowości cztery miejscowości gminne, tj. Iwaniska, Łągów, Nowa Słupia i Waśniów z układem typowym dla małych miasteczek, których centralnym punktem jest rynek, na którym jeszcze do niedawna odbywał się targ. W ostatnich latach Iwaniska, Łągów i Nowa Słupia odzyskały prawa miejskie, utracone po Powstaniu Styczniowym. Poza ośrodkami gminnymi poszczególne miejscowości zamieszkiwane są przez nie więcej niż 600 osób. Do większości miejscowości LGD doprowadzona

jest sieć wodociągowa i kanalizacyjna, która w znacznym stopniu została rozbudowana po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

Sieć dróg lokalnych w znacznej większości stanowią drogi asfaltowe, wybudowane przez samorządy po roku 2006 ze wsparciem europejskim lub w ramach programów rządowych. Nie mniej jednak należy zauważyć, że część dróg powstała w pierwszych latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej i wymaga już naprawy. Ulice przechodzące przez tereny zamieszkałe sukcesywnie otrzymują oświetlenie.

W miejscowościach gminnych należących do LGD już od okresu programowania 2007 – 2013 realizowane programy rewitalizacyjne, które obejmują nie tylko inwestycje związane z remontami rynków, centralnych placów (Baćkowice, Iwaniska, Łagów, Nowa Słupia, Waśniów), ale również z budową nowych obiektów użyteczności publicznej – urzędy gmin, ośrodki zdrowia, domy pomocy społecznej (Baćkowice, Łagów), czy też służących rozwojowi przedsiębiorczości (Baćkowice), turystyki i rekreacji (Brody, Iwaniska, Nowa Słupia, Pawłów).

Ponieważ w ostatnich latach zwiększa się stopień zamożności społeczności lokalnej, to również prywatne domy, posesje przechodzą remonty, modernizacje. Mieszkańcy coraz częściej zaczynają dbać o zielenią ozdobną przed domami.

Samorządowe i prywatne inwestycje z ostatnich lat sprawiały, że obszar LGD staje się wizualnie coraz bardziej atrakcyjny.

Rynek pracy

Sytuacja na rynku pracy w porównaniu do roku 2013 uległa znacznej poprawie, o czym świadczą dane przedstawione w poniższej tabeli. Według danych GUS liczba bezrobotnych na koniec 2021 r. była niższa niż na koniec 2013 o 2711 osób, tj. o ponad 52%. Co więcej tendencja jest stała i jedynie w roku 2020 nastąpił wzrost chwilowy bezrobocia, który był efektem spowolnienia gospodarczego wynikającego z ograniczeń wprowadzonych w związku z pandemią. Ponieważ planowane zgodnie z wytycznymi MRiRW wsparcie na zakładanie pozarolniczej działalności gospodarczej dotyczyć ma tylko osób niezatrudnionych, dlatego postanowiono ze względu na malejące bezrobocie zrezygnować z tej formy wsparcia w nowym okresie programowania.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Baćkowice	449	392	333	266	229	237	232	222	228
Brody	976	767	663	564	476	446	469	531	480
Iwaniska	991	846	830	632	527	532	539	526	533
Łagów	494	392	353	316	310	284	283	264	209
Nowa Słupia	852	625	661	584	528	483	499	376	384
Pawłów	1000	783	675	553	471	414	435	499	490
Waśniów	435	357	323	273	218	213	170	178	162
Razem	5 197	4 162	3 838	3 188	2 759	2 609	2 627	2 596	2 486

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych

<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>

Tabela 7. Zamiany na rynku pracy w latach 2013-2021.

W poniższej tabeli przedstawiono dane dotyczące liczby zarejestrowanych wśród osób wchodzących na rynek pracy – kończących edukację. Jak widać również w tej grupie wiekowej nastąpił duży spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych z 1 270 osób do 394, tj. o prawie 69%.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Baćkowice	173	123	97	61	59	62	62	70	66
Brody	176	124	107	71	44	44	40	49	40
Iwaniska	288	209	208	117	92	90	84	100	100
Łągów	0	133	128	106	99	83	71	64	49
Nowa Słupia	213	141	147	109	107	87	65	60	56
Pawłów	293	208	156	98	65	64	81	66	56
Waśniów	127	97	87	78	51	48	41	36	27
Razem	1 270	1 035	930	640	517	478	444	445	394

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 8. Zamiany na rynku pracy w latach 2013-2021 wśród osób wchodzących na rynek pracy.

Biorąc pod uwagę dane z *Tabeli 7* i *Tabeli 10* zauważamy, że w 2020 r. bezrobotni zarejestrowani stanowili 1,26% osób w wieku produkcyjnym, a w 2013 było to 3,26%. Wobec tak dużego spadku podjęto decyzję o nie realizowaniu działań służących poprawie sytuacji mieszkańców obszaru LGD na rynku pracy.

Sytuacja demograficzna

Od roku 2013 do 2020 populacji obszaru LGD zmniejszyła się o 3 474 mieszkańców, tj. 5,6%. Na tak duży spadek populacji wpływ miały takie czynniki jak starzejące się społeczeństwo, emigracja i migracja zarobkowa szczególnie osób młodych absolwentów szkół średnich i wyższych, którzy po ukończeniu nauki nie widzą perspektyw w swoich rodzinnych stronach.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba mieszkańców	62 310	61 938	61 770	61 395	61 187	61 143	60 726	58 836

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 9. Zmiany demograficzne w latach 2013-2020.

Analizując dane demograficzne pod kontem zdolności do pracy *Tabela 10* zauważamy również niekorzystną sytuację związaną ze znacznie mniejszą liczbą osób w wieku produkcyjnym w roku 2020 w stosunku do roku 2013, różnica bowiem wynosi ponad 9,5%, jak również w wieku przed produkcyjnym, gdzie odnotowany spadek wyniósł ponad 7,3%. W tym samym czasie o prawie 10% wzrosła liczba osób w wieku po produkcyjnym. Zmiany te mogą okazać się bardzo niekorzystne. Oznaczają one bowiem, że w najbliższych latach tendencja spadku liczby osób w wieku produkcyjnym będzie utrzymana. Może to oznaczać spadek dochodów gmin z tytułu odprowadzonego podatku dochodowego osób fizycznych. Jednocześnie wciąż wzrastać będzie liczba osób w wieku po produkcyjnym, co dla budżetu gmin może oznaczać wzrost wydatków socjalnych związanych opieką nad osobami starszymi i niepełnymi. Zmianom tym można próbować zapobiegać poprzez realizację inwestycji w infrastrukturę sportową i rekreacyjną oraz realizację działań profilaktycznych – zachęcających mieszkańców do zdrowego i aktywnego trybu życia. Długoletnia i trwała działalność w tym zakresie może poprawić stan zdrowia mieszkańców i przyczynić się do pozostawania seniorów osobami aktywnymi zawodowo.

	przed produkcyjnym		produkcyjnym		po produkcyjnym	
	2013	2020	2013	2020	2013	2020
Liczba ludności w wieku ...	11 922	11 042	38 967	35 247	11 421	12 547

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 10. Zmiany demograficzne w latach 2013-2020 ze względu na wiek mieszkańców.

Co więcej analizując dane demograficzne między rokiem 2013 a 2020 dla poszczególnych grup wiekowych można zauważyć, że do 2020 wzrosła jedynie liczb seniorów o prawie 11%. W pozostałych grupach wiekowych liczba mieszkańców spadła, a w grupie osób w wieku 20 – 29 lat o ponad 25%. Należy się zatem spodziewać znacznego spadku urodzeń w najbliższych latach i pogłębiającego się problemu starzejącego się społeczeństwa obszaru objętego niniejszą strategią i wobec tego kierowania większych środków na wsparcie seniorów.

	0 – 14 lat		15 – 19 lat		20 – 29 lat		30 – 59 lat		60 +	
	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020
Liczba mieszkańców	9 686	9 220	4 053	3 107	9 868	7 312	25 429	24 493	13 274	14 704

Źródło: Serwis internetowy Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.

Tabela 11. Zmiany demograficzne w latach 2013-2020 ze względu na wiek mieszkańców.

Tendencji spadku liczby mieszkańców zapewne nie będzie można odwrócić, ponieważ w dużej mierze wynika ona z czynników zewnętrznych, niezależnych od władz samorządowych. Nie mniej jednak można podejmować działania wyhamowujące ją. Takie, które zachęcą młodych do pozostawiania na obszarze LGD, zakładania tu rodzin i wychowywania dzieci. Muszą to być zatem inwestycje związane z podnoszeniem atrakcyjności obszaru, jako miejsca gdzie warto żyć, pracować, prowadzić działalność gospodarczą. Są to zatem wszelkie inwestycje związane z poprawą infrastruktury drogowej, wodno-kanalizacyjnej, oświatowej, kulturalnej, zdrowotnej ale również rekreacyjnej. W tym celu należy podejmować działania podnoszące atrakcyjność regionu zarówno w aspekcie gospodarczym, jak i społecznym.

Młode matki przed podjęciem decyzji o urodzeniu pierwszego lub kolejnego dziecka potrzebują nie tylko pewnej stabilizacji zawodowej ale również gwarancji, że będą miały gdzie zostawić swoje dzieci po ukończonym urlopie wychowawczym i macierzyńskim. Nie zawsze mogą liczyć na pomoc rodziców, dlatego wesprzeć je w podjęciu tej decyzji gminy powinny zadbać nie tylko o infrastrukturę oświatową – żłobki, przedszkola, szkoły – ale również o rozwój obiektów sportowych, kulturalnych, rekreacyjnych oraz o prowadzenie w nich zajęć rozwijających umiejętności, zainteresowania i pasje dzieci i młodzieży. Już w latach ubiegłych gminy realizowały inwestycje związane z budową i rozbudową infrastruktury sportowej, rekreacyjnej, kulturalnej i oświatowej. Niejednokrotnie finansowane one były ze środków w ramach poprzednich lokalnych strategii rozwoju. Inwestycje te uzupełniały projekty realizowane przez organizacje pozarządowe z tzw. małych projektów oraz grantów. Jak wskazuje poniższa tabela infrastruktura rekreacyjna, sportowa, kulturalna, oświatowa, zdrowotna jest dostatecznie rozwinięta.

Z przeprowadzonych konsultacji społecznych wynika, że społeczność lokalna oczekuje dalszego jej rozwoju oraz finansowania działalności organizacji pozarządowych, tak aby obiekty te nie stały zamknięte na przysłowiowe trzy spusty, tylko tętniły życiem.

Gmina	Liczba sołectw	Liczba obiektów infrastruktury rekreacyjnej/sportowej/kulturalnej/oświatowej/zdrowotnej											
		Boiska sportowe	Zewnętrzne siłownie	Hale sportowe	Place zabaw	GOK/Dom Kultury	Biblioteki	Świetlice wiejskie	Altany, grill/palenisko	Szkoły	Przedszkola	Żłobki	Ośrodki zdrowia
Baćkowice	15	5	0	2	5	0	3	2	0	4	4	1	1
Brody	16	10	4	1	18	1	1	7	11	10	5	0	3
Iwaniska	27	5	5	0	7	1	1	10	5	4	0	0	1
Łągów	19	4	4	1	5	1	1	3	2	3	4	1	1
Nowa Słupia	20	13	11	1	14	1	3	4	0	7	2	0	2
Pawłów	35	6	6	1	7	1	2	6	1	9	4	1	6
Waśniów	29	5	0	2	4	1	1	7	3	4	4	0	2

Źródło: Opracowania własne na podstawie danych urzędów gmin.

Tabela 12. Stan infrastruktury społecznej na obszarze LGD.

Z danych zebranych z Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej, przedstawionych w Tabeli 13, wynika że jedną z najliczniejszych grup wymagających wsparcia są osoby niepełnosprawne oraz ich opiekunowie. W trakcie konsultacji ta grupa wskazywana była, jako grupa, którą należy wspierać wdrażając LSR.

Gmina	Liczba osób objętych wsparciem w 2022 r. ze względu na								
	Ubóstwo	Przemoc w rodzinie	Niepełnosprawność	Narkomanię	Długotrwałe lub ciężkie choroby	Bezrobocie	Bezradność w sprawach oniekańcznych	Bezdomność	Alkoholizm
Baćkowice	95	0	78	0	72	85	24	3	2
Brody	33	160	131	0	85	196	12	1	5
Iwaniska	102	20	37	0	22	116	1	0	6
Łągów	115	11	114	4	146	150	23	2	15
Nowa Słupia	402	74	230	0	381	384	112	6	74
Pawłów	43	4	118	2	122	112	13	5	19
Waśniów	18	0	148	0	27	101	24	3	0
Razem	808	269	856	6	855	1 144	209	20	121

Źródło: Opracowania własne na podstawie danych urzędów gmin.

Tabela 13. Grupy społeczne objęte pomocą przez GOPS'y.

Turystyka na obszarze LGD

Gminy tworzące lgd obejmują swym zasięgiem obszary szczególnie chronione, w tym w szczególności:

- a) Świętokrzyski Park Narodowy,
- b) Cisowsko-Orłowiński Park Krajobrazowy,
- c) Jeleniowski Park Krajobrazowy,
- d) Sieradowicki Park Krajobrazowy.

Ogromne kompleksy leśne stanowią one nie tylko o dziedzictwie przyrodniczym obszaru LGD, ale również historycznym, gdyż kryją wiele śladów z czasów Powstania Styczniowego, I i II wojny światowej, głównie są to mogiły powstańców, żołnierzy i ludności cywilnej. Charakteryzują się one również specyficznymi, niepowtarzalnymi walorami krajobrazowymi, przyrodniczymi, historycznymi i kulturowymi. Dlatego poprowadzono przez nie liczne szlaki turystyczne, ścieżki dydaktyczne chętnie uczęszczane przez turystów. Wśród nich najważniejszym jest Czerwony szlak turystyczny im. E. Massalskiego przechodzący przez pasmo Gór Świętokrzyskich.

Na obszarze LGD znajdują się jedne z najważniejszych atrakcji turystycznych regionu: Klasztor Relikwii Drzewa Krzyża Świętego, ruiny Zamku Krzyżtopór w Ujeździe oraz Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej Królowej Polski Pani Ziemi Świętokrzyskiej w Kałkowie Godowie. Wędrując po obszarze lgd zwiedzić można również inne liczne obiekty sakralne wpisane do rejestrów i ewidencji ochrony zabytków. Dodatkowo obszar LGD położony jest bliskiej odległości od pozostałych cennych obiektów turystycznych Województwa Świętokrzyskiego, stąd rozwinięta jest na obszarze LGD baza noclegowa, na którą składają się gospodarstwa agroturystyczne, pensjonaty, hotele.

W ostatnich latach zauważalny jest wzmożony ruch aktywnej turystyki, czego szczególnym przykładem są nowe ścieżki dydaktyczne otwarte przez Świętokrzyski Park Narodowy, trasa rowerowa otwarta na zboczach Góry Witosławskiej oraz liczne masowe imprezy sportowe organizowane również ze wsparciem LGD.

Działalność sektora społecznego

Obecne na obszarze LGD zarejestrowanych jest 201 organizacji pozarządowych, z czego znaczną większość stanowią stowarzyszenia i fundacje zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym. Są to przede wszystkim OSP, kółka rolnicze i organizacje producentów rolnych oraz stowarzyszenia działające w sferze kultury, edukacji, sportu, rekreacji, ekologii i ochrony środowiska.

Rejestr	Liczba zarejestrowanych NGO
KRS	154
KGW w ARiMR	35
Powiatowy rejestr stowarzyszeń zwykłych	12
Razem	201

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://ekrs.ms.gov.pl/web/wyszukiwarka-krs/strona-glowna/>,
<https://krkgw.arimr.gov.pl/>, https://bip.powiatostrowmaz.pl/cms/17562/ewidencja_stowarzyszen_zwyklych,
<http://www.bip.powiat-wyszowski.pl/index.php?cmd=zawartosc&opt=pokaz&id=12693>

Tabela 14. Liczba organizacji pozarządowych działających na obszarze LGD.

Według z LSR na lata 2014 – 2020 w roku 2014 zarejestrowanych było w KRS 138 podmiotów. Liczba tak jak widać znacznie wzrosła, pomimo odnotowanych w KRS likwidacji organizacji społecznych w ostatnich latach. Wpływ na wzrost aktywności przede wszystkim miały prowadzone od lat przez gminy inwestycje związane budową lub remontem świetlic wiejskich, realizacja projektów grantowych w ramach LSR na lata 2014 – 2020 oraz przyjęcie

w roku 2018 ustawy o kołach gospodyń wiejskich przyczyniło się do wzrostu aktywności społecznej. Do czerwca 2023 r. 19 stowarzyszeń uzyskało wsparcie na swoje inicjatywy ze środków Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014 – 2020.

Mimo zauważalnego wzrostu aktywności organizacji pozarządowych w trakcie prowadzonych konsultacji społecznych zgłaszane były postulaty dotyczące finansowania działalności aktywizującej społeczność lokalną, głównie kierowaną do dzieci, młodzieży, osób niepełnosprawnych i ich opiekunów oraz seniorów.

Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i nie dyskryminacji

SRWŚ wdrażając niemiejszą strategię zapewnia, że wszelkie regulaminy, procedury oraz kryteria wyboru operacji i grantów zapewnią przestrzeganie zasad równości szans i nie dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religie lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Ponadto LGD zobowiąże do przestrzegania ww. zasad przez grantobiorców i beneficjentów w trakcie realizowania operacji, powierzonych grantów ze środków niniejszej strategii.

4.2. Grupy docelowe

W trakcie prowadzonych konsultacji społecznych wskazywano, że **grupami znajdującymi się w niekorzystnej sytuacji w szczególności są osoby młode, seniorzy oraz niepełnosprawni i ich opiekunowie.**

W przypadku ludzi młodych mowa jest o trzech aspektach:

- a) dzieci uczęszczające do szkół podstawowych,
- b) młodzież ucząca się w szkołach średnich i studiująca,
- c) młodzież wchodząca na rynek pracy.

W przypadku dzieci uczestnicy konsultacji społecznych wskazywali na potrzebę rozwijania pasji, zainteresowań oraz umiejętności społecznych – współpracy w grupie, jak również organizacji zajęć pozalekcyjnych wspierających przygotowanie do egzaminów na zakończenie szkoły podstawowej, ponieważ od ich wyników zależy, czy dziecko dostanie się do wybranej szkoły średniej oraz przyszłość zawodowa.

W przypadku młodzieży kontynuującej naukę w szkołach średnich lub na studiach na spotkaniach konsultacyjnych wskazywano, że jest to grupa, z którą jest najmniejszy kontakt, ponieważ znaczna większość osób kontynuuje naukę poza obszarem LGD i niejednokrotnie wraca do domu rodzinnego tylko na weekendy. Jest to grupa, do której najtrudniej z tego względu dotrzeć. Nie mniej jednak jest to grupa, która powinna otrzymać wsparcie w rozwoju pasji, zainteresowań. Również ważny dla tej grupy jest rozwój umiejętności społecznych związanych z pracą w grupie i metodą projektową oraz posługiwanie się językiem obcym, które mogą być przydatne w poszukiwaniu pierwszej pracy.

W przypadku obu powyższych grup zauważono problem uzależnienia się młodzieży od smartphonów, komputerów. Jak wskazują badania naukowe dotyczące problemów zdrowotnych dzieci w wieku od 3 do 18 lat aż jedna trzecia zdiagnozowanych problemów dotyczy wad postawy, co w znacznej mierze wynika m.in. z braku ruchu. Dlatego wskazano na potrzebę prowadzenia działalności uświadamiającej o konieczności prowadzenia aktywnego i zdrowego trybu życia – uprawiania sportów.

Jak już wykazano powyżej młodzież kończąca edukację często nie wraca do rodzinnych miejscowości ponieważ na obszarze LGD jest mało atrakcyjnych miejsc pracy. W okresie programowania 2014 – 2020 grupa ta korzystała ze wsparcia na uruchomienie działalności gospodarczej. Warunki wsparcia, szczególnie związane z rozliczaniem poniesionych kosztów inwestycyjnych ryczałtowo w 100% sprawiły, że tzw. premie na działalność gospodarczą cieszyły się dotychczas dużym zainteresowaniem. Zasady dotyczące wsparcia na uruchomienie działalności gospodarczej, które mają obowiązywać w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027, sprawiają, że instrument ten będzie mniej korzystny. Szczególnie dla osób młodych, nie posiadających majątku, barierą może okazać się obowiązek wniesienia wkładu finansowego w wysokości 35% wartości inwestycji. Między innymi z tego względu nie zdecydowano się w ramach LSR na lata 2023 – 2027 na przyznawanie premii na rozpoczęcie działalności gospodarczej, nawet dla osób wchodzących na rynek pracy. Tym bardziej, że jak wskazują dane z *Tabeli 6* w tej grupie wiekowej znacznie spadła liczba bezrobotnych, co oznaczać może bardzo niskie zainteresowanie premiami na uruchomienie działalności gospodarczej wśród osób poniżej 25 roku życia.

Jak wskazano powyżej seniorzy jest to jedyna grupa społeczna na obszarze LGD, której liczba wzrasta. Wśród osób powyżej 60 roku życia zdiagnozowano następujące grupy:

- a) osoby samotne, których współmałżonkowie odeszli a dzieci mieszkają i pracują poza obszarem LGD,
- b) osoby w pełni sił, które po przejściu na emeryturę poszukują nowej formy aktywności,
- c) osoby, które ze względu na stan zdrowia wymagają całonocnej opieki.

Osoby samotne w szczególności potrzebują kontaktu z drugim człowiekiem, wyrwać się z monotonii i mieć możliwość ciekawie spędzić wolny czas, potrzebują również czuć się potrzebne. Jak wskazują badania osoby samotne częściej podupadają na zdrowiu, tracą chęć do życia, przestają tym samym dbać o siebie. W efekcie z czasem wymagają objęcia stałą, specjalistyczną i kosztowną opieką.

Do najczęstszych trudności w adaptacji do emerytury zalicza się: zmniejszenie lub utratę satysfakcjonujących kontaktów społecznych, żal spowodowany utratą ważnej dziedziny aktywności życiowej, spadek prestiżu społecznego i rodzinnego, poczucie bezużyteczności, brak motywacji do działania, nieumiejętność wykorzystania czasu, który dotychczas był przeznaczony na pracę zawodową, obniżenie sytuacji materialnej, pogarszający się stan zdrowia. Emerytura może oznaczać brak pomysłu na siebie, nieumiejętność odnalezienia się w nowej sytuacji, stopniowe pogorszenie samopoczucia. Z czasem może pojawić się depresja i znaczne pogorszenie stanu zdrowia. Doświadczenie zmiany może być jednak postrzegane przez jednostkę także jako pozytywne, związane np. z możliwością odpoczynku, realizacji zainteresowań czy wcześniej poczynionych planów.

W przypadku osób należących do grupy trzeciej rodziny i gminy zapewniają miejsca w domach dziennego pobytu. Dlatego przyjęto, że ta grupa osób nie zostanie objęta wsparciem w ramach LSR na lata 2023 – 2027.

Z badań przeprowadzonych przez firmę Badania Społeczne Marzena Sochańska-Kawiecka na zlecenie PFRON wynika, że istnieje zestaw potrzeb, które są uniwersalne dla wszystkich grup niepełnosprawnych – do tego zestawu zalicza się przede wszystkim praca i zdrowie, sytuacja bytowa/materialna, rehabilitacja fizyczna, integracja, transport i edukacja. Natomiast według dr hab. Wojciecha Otrębskiego do podstawowych potrzeb osób z niepełnosprawnością należy zaliczać potrzebę bezpieczeństwa, kontaktu oraz potrzebę poczucia własnej wartości lub osiągnięć. Mając na uwadze ograniczenia finansowe postanowiono skupić uwagę w ramach wdrażania LSR na lata 2023 – 2027 na potrzebach związanych integracją społeczną, zapewnienia kontaktu oraz poprawą sytuacji bytowo/materialnej. Wsparcie tej grupy zapewnione będzie poprzez współpracę z GOPS oraz organizacjami pozarządowymi, które będą miały możliwość realizacji grantów z działaniami skierowanymi do tych osób. Szczegółowe informacje o planowanych działaniach zostaną przedstawione w dalszej części opracowania.

4.3. Analiza sposobów wsparcia inicjatyw lokalnych i ponad lokalnych

W trakcie prowadzonych konsultacji społecznych wskazywano na konieczność dostosowania sposobów wdrażania poszczególnych przedsięwzięć do warunków określonych dla poszczególnych funduszy europejskich oraz potrzeb i możliwości podmiotów wdrażających poszczególne projekty, inwestycje, w szczególności uwzględniając maksymalną wysokość dofinansowania, poziom dofinansowania, rodzaj wkładu własnego wnoszonego przez organizacje pozarządowe. Zmienna sytuacja społeczno-ekonomiczna ostatnich dwóch lat, warunkowana czynnikami zewnętrznymi: pandemia, wojna na Ukrainie, wysoka inflacja determinowały decyzję o nie określaniu tych zasad w LSR. Warunki te określane będą w regulaminie naboru.

Jak wskazano w *Rozdziale V* obszar LSR obejmuje część obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie, stąd założono, że projekty realizowane w ramach Przedsięwzięcia 1.1 i 2.1 wpisywać się będą w działania priorytetowe strategii określonej dla tego obszaru.

Dla wzmocnienia współpracy między samorządem gminnym i organizacjami pozarządowymi przyjęto, że preferowane będą granty zgodne z gminnymi programami współpracy z organizacjami pozarządowymi. Dlatego w planie komunikacji uwzględniono czynny udział LGD w pracach Gminnych Rad Pożytku Publicznego oraz Rad Gmin, które związane będą z przyjęciem powyższych dokumentów.

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

5.1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi

W ramach Przedsięwzięć 1.1 i 2.1 powstaną obiekty ogólnodostępnej infrastruktury społecznej i turystycznej, które służyć będą podniesieniu atrakcyjności obszaru LGD jako miejsca, w którym warto spędzić wolny czas np. w trakcie urlopu wakacyjnego lub mieszkać i pracować. Należy zatem uznać, że są one wzajemnie uzupełniające się.

W ramach Przedsięwzięcia 2.2 przewidziana została realizacja projektów związanych z wytyczeniem, oznakowaniem szlaków turystycznych oraz ich promowaniem. Szlaki te będą stanowiły uzupełnienie infrastruktury turystycznej, wspartej w ramach Przedsięwzięcia 2.1, w związku z tym oba przedsięwzięcia są komplementarne.

W ramach wdrażania Przedsięwzięcia 2.3 preferowane będą projekty realizowane z wykorzystaniem m.in. infrastruktury powstałej w wyniku realizacji Przedsięwzięć 1.1 i 2.1 stąd są one komplementarne. Przewidziane do realizacji w *Przedsięwzięciu 2.3* operacje własne związane z kształceniem liderów życia społecznego i publicznego przyczynią się do podniesienia kompetencji osób zarządzających organizacjami pozarządowymi z obszaru LGD, które ubiegać się będą o przyznanie dofinansowania w ramach niniejszej strategii. Stąd należy uznać, że przedsięwzięcie to jest spójne ze wszystkimi pozostałymi zaplanowanymi w LSR 2023-2027.

Wyżej wymienione zależności między poszczególnymi przedsięwzięciami ich skorelowanie w czasie, jak również adekwatne działania przyjęte w planie komunikacji wskazują na silną komplementarność LSR. Wzmocnienie komplementarności przedsięwzięć LSR zostanie również osiągnięte poprzez zastosowanie kryteriów preferujących wybór operacji, grantów uzupełniających się. Co szczegółowo zostało opisane w *Rozdziale VII*.

Niniejszy dokument jest zgodny z długoterminową wizją obszarów wiejskich UE do 20240 r., która określa obszary działania na rzecz silniejszych, połączonych, odpornych i dobrze prosperujących obszarów wiejskich i społeczności. Jednym z obszarów tematycznych przyjętego przez Komisję Europejską planu działania na rzecz obszarów wiejskich są **silne obszary wiejskie**, w których położono nacisk na rozwój innowacyjnych rozwiązań w zakresie świadczenia usług, wykorzystując w pełni możliwości oferowane przez narzędzia cyfrowe i silnie zachęcając do innowacji społecznych, w tym np. stosowania metody inteligentnych wsi. Czy też podejmując działania na rzecz ludzi młodych zachęcając ich wiązania swojej przyszłości zawodowej z obszarami wiejskim, poprzez stwarzanie im warunków od rozwoju.

Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w ramach LSR są poza tym spójne z celami dokumentów planistycznych województwa, powiatów i gmin, które swym zasięgiem obejmuje obszar LSR. Przy czym należy zwrócić uwagę, że powiat Starachowicki i gminy Baćkowice, Brody, Nowa Słupia i Pawłów nie posiadają aktualnej strategii, dlatego jednostki te nie zostały ujęte w dalszej części rozdziału.

Przedsięwzięciu 1.1 Rozwój infrastruktury turystycznej

Operacje związane z infrastrukturą turystyczną, finansowane w ramach tego przedsięwzięcia, zgodne będą z Celem operacyjnym 1.3 Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, w którym zidentyfikowanym kluczowym kierunkiem działania jest wzrost potencjału turystycznego regionu w oparciu o walory uzdrowiskowe, dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne sprzyjające rozwojowi turystyki prozdrowotnej. Przedsięwzięcie to jest też zgodne z Celem szczegółowym: RSO4.6. Wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych, który został przewidziany w programie Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego na lata 2021 – 2027.

Przedsięwzięcie to jest zgodne również z:

- a) Działaniem priorytetowym Ogólnodostępna i publiczna infrastruktura projektowanym w Strategii Rozwoju Obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie na lata 2022-2030,
- b) Celem szczegółowym 2.2. Wykorzystanie potencjału turystycznego Powiatu zaplanowanym w Strategii Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2030,
- c) Celem operacyjnym 2.1. Rozwój infrastruktury oraz spójnej oferty turystycznej przewidzianym w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ostrowskiego do roku 2030+,

- d) Działaniem priorytetowym 1.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne atrakcją Gór Świętokrzyskich przewidzianym w Strategii Rozwoju Gminy Łągów na lata 2015-2024,
- e) Celem II Wspieranie lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego, ze szczególnym uwzględnieniem usług turystycznych i rekreacyjnych przewidzianym w Strategii Rozwoju Gminy Iwaniska 2017 - 2025,
- f) Celem Strategicznym Obszaru 1 Przestrzeń i infrastruktura, Funkcjonalna i dostępna przestrzeń publiczna z rozwiniętą, nowoczesną oraz zmodernizowaną infrastrukturą przewidzianym w Strategii Rozwoju Gminy Waśniów 2016 – 2026.

Przedsięwzięcia 2.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej

W ramach tego przedsięwzięcia przewiduje się finansowanie inwestycji związanych z poprawą jakości życia na obszarze Igd i tym samym zachęcających do osiedlania się nowych mieszkańców, wpisując się będą w Cel operacyjny 3.1 Silny kapitał społeczny w regionie Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, w którym przewidzianym kluczowym kierunkiem działań jest upowszechnianie rozwiązań ograniczających migracje. Ponadto operacje związane z rozwojem infrastruktury kulturalnej zgodne będą z przewidzianym w tym samym Celu operacyjnym kluczowym kierunkiem działań dot. rozwoju instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego. Natomiast inwestycje związane z rozwojem infrastruktury rekreacyjnej i sportowej wpiszą się w Cel operacyjny 3.2, w którym założono finansowanie działań związanych z promowaniem sportu, rekreacji i aktywnego trybu życia. Przedsięwzięcie to jest też zgodne z Celem szczegółowym: RSO4.6. Wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych oraz RSO5.1. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie, które zostały przewidziany w programie Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego na lata 2021 – 2027.

Przedsięwzięcie to jest zgodne również z:

- a) Działaniem priorytetowym Ogólnodostępna i publiczna infrastruktura projektowanym w Strategii Rozwoju Obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie na lata 2022-2030,
- b) Celem szczegółowym 2.2. Wykorzystanie potencjału turystycznego Powiatu zaplanowanym w Strategii Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2030,
- c) Celem operacyjnym 2.1. Rozwój infrastruktury oraz spójnej oferty turystycznej przewidzianym w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ostrowskiego do roku 2030+,
- d) Celem operacyjnym 2.2. Rozwój sportu i rekreacji oraz aktywizacja ruchowa mieszkańców przewidzianym w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ostrowskiego do roku 2030+,
- e) Celem operacyjnym 2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe włączone w obieg gospodarczy i społeczny przewidzianym w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ostrowskiego do roku 2030+,
- f) Działaniem priorytetowym 1.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne atrakcją Gór Świętokrzyskich przewidzianym w Strategii Rozwoju Gminy Łągów na lata 2015-2024,
- g) Celem II Wspieranie lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego, ze szczególnym uwzględnieniem usług turystycznych i rekreacyjnych przewidzianym w Strategii Rozwoju Gminy Iwaniska 2017 - 2025,
- h) Celem Strategicznym Obszaru 1 Przestrzeń i infrastruktura, Funkcjonalna i dostępna przestrzeń publiczna z rozwiniętą, nowoczesną oraz zmodernizowaną infrastrukturą przewidzianym w Strategii Rozwoju Gminy Waśniów 2016 – 2026.

Przedsięwzięcie 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi świętokrzyskiej

Granty dotyczące promocji aktywnego sposobu spędzania wolnego czasu na obszarze objętym LSR finansowane w ramach tego przedsięwzięcia zgodne z Celem operacyjnym 1.3 Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, w którym zidentyfikowanym kluczowym kierunkiem działania jest wzrost potencjału turystycznego regionu w oparciu o walory uzdrowiskowe, dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne sprzyjające rozwojowi turystyki prozdrowotnej. Natomiast granty związane z finansowaniem działalności kulturalnej m.in. kół gospodyń wiejskich wpisując się będą w kluczowy kierunek działania *Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego* wskazany dla Celu operacyjnego 3.1. Przedsięwzięcie to jest też zgodne z Celem szczegółowym: RSO4.6. Wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej

turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych, który został przewidziany w programie Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego na lata 2021 – 2027.

Przedsięwzięcie to jest zgodne również z:

- a) Działaniem priorytetowym Wzrost aktywności społecznej mieszkańców i włączenie społeczne projektowanym w Strategii Rozwoju Obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie na lata 2022-2030,
- b) Celem szczegółowym 1.1 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego – wzmocnienie działalności organizacji pozarządowych zaplanowanym w Strategii Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2030,
- c) Celem operacyjnym 3.2. Zwiększenie potencjału kapitału ludzkiego oraz społecznego powiatu przewidzianym w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ostrowskiego do roku 2030+,
- d) Działaniem priorytetowym 1.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne atrakcją Gór Świętokrzyskich przewidzianym w Strategii Rozwoju Gminy Łągów na lata 2015-2024,
- e) Celem II Wspieranie lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego, ze szczególnym uwzględnieniem usług turystycznych i rekreacyjnych przewidzianym w Strategii Rozwoju Gminy Iwaniska 2017 - 2025,
- f) Celem Strategicznym Obszaru 3 Społeczeństwo, Aktywni społecznie i zawodowo oraz wykształceni i zintegrowani mieszkańcy przewidzianym w Strategii Rozwju Gminy Waśniów 2016 – 2026.

Przedsięwzięcia 2.3 Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji

Granty oraz operacje własne realizowane na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji związane będą z podnoszeniem aktywności społecznej dlatego wpisywać się będą w kluczowy kierunek działania wskazany dla Celu operacyjnego 3.1 Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+. Ponadto przewiduje się, że granty finansowane z tego przedsięwzięcia przysłużą się poprawie zdrowia osób młodych i seniorów dlatego należy uznać, że przedsięwzięcie to jest również zgodne z Celem operacyjnym 3.2 Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym, którym zdefiniowanym kluczowym kierunkiem działania jest promowanie sportu, rekreacji i aktywnego trybu życia. Przedsięwzięcie to jest też zgodne z Celem szczegółowym: RSO4.3. Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne oraz ESO4.12. Promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci, które zostały przewidziane w programie Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego na lata 2021 – 2027.

Przedsięwzięcie to jest zgodne również z:

- a) Celem szczegółowym 1.1. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego – wzmocnienie działalności organizacji pozarządowych zaplanowanym w Strategii Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2030,
- b) Celem szczegółowym 1.2. Zwiększenie udziału seniorów w życiu społecznym zaplanowanym w Strategii Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2030,
- c) Celem szczegółowym 1.15 Upowszechnianie aktywności fizycznej mieszkańców zaplanowanym w Strategii Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2030,
- d) Celem operacyjnym 3.5. Aktywizacja środowiska osób starszych oraz rozwój usług skierowanych do seniorów przewidzianym w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ostrowskiego do roku 2030+,
- e) Działaniem priorytetowym Wzrost aktywności społecznej mieszkańców i włączenie społeczne projektowanym w Strategii Rozwoju Obszaru Strategicznej Interwencji Góry Świętokrzyskie na lata 2022-2030,
- f) Działaniem priorytetowym 1.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne atrakcją Gór Świętokrzyskich przewidzianym w Strategii Rozwoju Gminy Łągów na lata 2015-2024,
- g) Celem Strategicznym Obszaru 3 Społeczeństwo, Aktywni społecznie i zawodowo oraz wykształceni i zintegrowani mieszkańcy przewidzianym w Strategii Rozwju Gminy Waśniów 2016 – 2026.

Ponadto przewiduje się wzmocnienie współpracy organizacji pozarządowych i samorządów poprzez zastosowanie kryterium preferującego projekty grantowe zgodne z gminnymi programami współpracy z organizacjami pozarządowymi. To podejście jest o tyle ważne, że po analizie ww. strategii gminnych, można stwierdzić iż są to

dokumenty opracowane ze względu na wymogi stawiane w warunkach uzyskania wsparcia z funduszy europejskich, a nie z rzeczywistej potrzeby wspólnoty lokalnej.

5.2. Opis zintegrowania różnych sektorów, partnerów, branż

Na etapie diagnozy obszaru LGD oraz analizy SWOT przeprowadzonej na potrzeby opracowania LSR na lata 2023 – 2027, przy dostępnych zasobach finansowych oraz ramowych warunkach dot. zakresów wsparcia w ramach Interwencji LEADER określonych Planie Strategicznym dla WPR na lata 2023-2027, uznano że największy wpływ na spowolnienie negatywnych procesów demograficznych będzie poprzez realizację przedsięwzięć wynikających z potrzeb społeczności lokalnych, związanych z podnoszeniem atrakcyjności obszaru LGD. Dlatego przyjęto, że na etapie wyboru operacji w ramach Przedsięwzięcia 1.1 oraz Przedsięwzięcia 2.1 preferowane będą inwestycje wynikające z koncepcji inteligentnych wsi. Zaangażowanie społeczności lokalnej nie tylko w proces tworzenia LSR 2023-2027, ale również opracowania założeń projektów w koncepcjach inteligentnych wsi, które zostaną przedstawione do finansowania, wzmocni oddolny charakter niniejszej strategii. Ponieważ koncepcje opracowane zostaną w ramach LSR na lata 2014 – 2020 przez partnerstwa lokalnych organizacji pozarządowych i mieszkańców, a inwestycje z nich wynikające realizowane będą przez jednostki samorządu terytorialnego, to pogłębi się proces zintegrowania sektora społecznego i samorządowego. Na proces ten pozytywny wpływ będzie miało również preferowanie na etapie wyboru grantobiorców projektów, których realizacja związana będzie z inwestycjami zrealizowanymi w ramach LSR 2014-2020 lub w ramach Przedsięwzięcia 1.1 i Przedsięwzięcia 2.1 niniejszej strategii. Zintegrowanie sektorów i partnerów nastąpi również poprzez stosowanie kryteriów wyboru preferujących granty wdrażane w partnerstwie. Przy czym należy zauważyć, że zastosowanie kryteriów preferujących projekty realizowane w partnerstwie z podmiotami z innych gmin oraz angażujących w ich wdrażanie społeczności różnych gmin przyczyni się nie tyle do integracji sektorów, co integracji różnych środowisk całego obszaru LGD.

Szeroko i powszechnie zastosowana oddolność podejścia przy wdrażaniu LSR na lata 2023-2027 począwszy od partycypacyjnego sposobu opracowania niniejszego dokumentu, przez zaangażowania społeczności w proces wyboru projektów przedstawianych do realizacji poprzez wykorzystanie metodologii inteligentnych wsi, a skończywszy na zaangażowaniu partnerów wszystkich trzech sektorów tworzących lokalną grupę działania jest wartością dodaną podejścia LEADER w realizacji LSR. Przyjęty sposób wdrażania LSR, włączający społeczność lokalną w proces wyboru projektów, które będą przedstawione do finansowania poprzez zastosowania metodologii inteligentnych wsi, sprawia, że wspólnota lokalna staje się tym samym podmiotem wdrażającym LSR, a nie tylko grupą odbiorców – uczestników realizowanych projektów. Zastosowanie kryterium zgodności projektu z gminnymi programami współpracy z organizacjami pozarządowymi przyczyni się do zwiększenia współpracy obu sektorów. W przypadku gmin nieposiadających takich programów do usystematyzowania współpracy z sektorem pozarządowym. Takie powiązanie wdrażania LSR 2023-2027 z gminnymi programami współpracy z organizacjami pozarządowymi wpłynie również na zwiększenie zaangażowania organizacji w proces wdrażania strategii. Zwiększone w ten sposób zaangażowanie społeczne przyczyni się do wzrostu poczucia sprawczości, wpływu na otoczenie, a w przyszłości również zaangażowania w życie publiczne gmin tworzących lokalną grupę działania.

Pomimo niededykowania żadnego przedsięwzięcia w LSR 2023 – 2027 bezpośredniemu wsparciu przedsiębiorczości na etapie diagnozy uznano, że bezwarunkowo należy lokalny biznes zaangażować we wdrażanie wybranych przedsięwzięć. Dlatego założono, że na etapie wyboru grantów stosowane będzie kryterium *Zaangażowanie lokalnych przedsiębiorców w realizację projektu*. Dodatkowo podejście to przyczyni się do wzmocnienia zintegrowania trzech kluczowych sektorów tworzących lgd Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej. Zintegrowaniu przedsiębiorców z projektodawcami służyć będzie założona do realizacji operacje własne dot. zwiększenia zaangażowania lokalnych przedsiębiorców w realizację projektów dotyczących włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych oraz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów. Realizacja tej operacji przyczyni się do zwiększenia zaangażowania przedsiębiorców w inne działania podejmowane na rzecz wspólnoty lokalnej, które nie będą finansowane ze środków przewidzianych w budżecie LSR 2023-2027.

W przypadku LSR mamy do czynienia ze zintegrowaniem strategii na różnych płaszczyznach. Jedną z nich jest niewątpliwie integracja terytorialna. Obszar, którego spójność została wykazana w rozdziale poświęconym jego charakterystyce pozwala na podejmowanie interwencji, które są wspólne dla jego całości i wpływają w równym stopniu na zaspokojenie najważniejszych potrzeb wynikających z analizy SWOT. Na integrację terytorialną wpłynie również zastosowanie kryterium preferującego partnerstwo podmiotów z różnych gmin tworzących lgd.

Plan działania został opracowany w sposób gwarantujący właściwą sekwencję zdarzeń, która zapewnia efektywną współpracę podmiotów i wykorzystanie rezultatów jednych działań przy realizacji kolejnych. I tak, realizacja każdego przedsięwzięcia rozpoczyna się od działań aktywizacyjnych. W pierwszej kolejności wdrażane będą *Przedsięwzięcia 1.1 i 2.1* oraz operacja własna, w ramach której prowadzone będą działania na rzecz kształcenia liderów życia społecznego i publicznego. Następnie dopiero granty przewidziane w *Przedsięwzięciach 2.2 i 2.3* dzięki temu:

- przygotowani liderzy życia społecznego i publicznego będą mogli zaangażować się w tworzenie i wdrażanie projektów grantowych,
- projekty grantowe będą mogły być realizowane na bazie infrastruktury powstałej ze środków PROW 2014-2020 i zrealizowanych *Przedsięwzięć 1.1 i 2.1*.

Uzyskana zostanie w ten sposób komplementarność pomiędzy nimi.

Wartość dodana podejścia LEADER

Zintegrowanie podmiotów różnych sektorów oraz realizacja szczególnie projektów grantowych, których uczestnikami będą społeczności lokalne różnych gmin stanowić będzie główny czynnik wartości dodanej podejścia LEADER zastosowanego we wdrażaniu LSR 2023-2027. Wartością dodaną będzie również wzmocnienie współpracy sektora społecznego i samorządowego poprzez wykorzystanie kryteriów wyboru preferujących operacje i projekty wynikające z koncepcji inteligentnych wsi i gminnych planów współpracy z organizacjami pozarządowymi. Realizacja operacji własnej dotyczącej promowania i angażowania przedsiębiorców w działania o charakterze społecznym przyczyni się do osiągnięcia wartości dodanej, którą stanowić będą większe rezultaty przy mniejszych nakładach finansowych. Wpływ na osiągnięcie wartości dodanej w szczególności ma realizacja komplementarnych i synergicznych przedsięwzięć, co szczególnie zostanie wzmocnione przez zaplanowanie poszczególnych naborów we właściwej kolejności oraz dobranie partycypacyjnych metod, które zostały szeroko wykorzystane w planie komunikacji.

Na wartość dodaną podejścia LEADER będzie miała duży wpływ również komplementarność działań wdrażanych w ramach LSR 2023 – 2027 z innymi zaplanowanymi, wskazanymi w *Rozdziale IX*, które również dotyczą wsparcia ludzi młodych, seniorów oraz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów.

Rozdział VI Cele i wskaźniki

6.1. Specyfikacja i opis celów

Cele i przedsięwzięcia Lokalnej Strategii Rozwoju są odpowiedzią na diagnozę obszaru opierającą się na konsultacjach społecznych, doświadczeniach LGD i danych statystycznych oraz wynikłej z tej oceny analizie SWOT. Realizacja LSR 2023 - 2027 służyć będzie **spowolnieniu negatywnych procesów demograficznych zachodzących na obszarze LGD przy jednoczesnym wsparciu grup w niekorzystnej sytuacji.**

Na podstawie dokonanych analiz problemów i potrzeb mieszkańców oraz danych statystycznych należy wskazać, iż jednym z najpoważniejszych i najbardziej pilnych problemów do rozwiązania na obszarze LSR jest spadająca liczba mieszkańców. Problem ten jest tym bardziej niebezpieczny, że wraz ze spadkiem liczby mieszkańców wzrasta liczba osób w wieku po produkcyjnym. Jest to grupa, której przedstawiciele często objęci są opieką ośrodków pomocy społecznej. Oznacza to, że ze spadkiem przychodów gmin z tytułu podatku dochodowego jednocześnie wzrastać będą obciążenia związane z zapewnieniem opieki społecznej. Szansą na poprawę tej sytuacji jest odnotowywany od kilku lat wzrost ruchu turystycznego w Górach Świętokrzyskich oraz stworzenie warunków sprzyjających dalszemu rozwojowi branży turystycznej opartej na walorach naturalnych obszaru LGD, w której znaleźć pracę mogą ludzie młodzi. Należy zauważyć, że oddanie ostatniego odcinka drogi ekspresowej łączącej Kielce z Warszawą znacznie

skróciło podróż do stolicy. Tym samym zwiększy się weekendowy ruch turystyczny. Co już jest zauważalne w okolicy Góry Witosławskiej, gdzie w roku 2022 powstały z inicjatywy lokalnego stowarzyszenia we współpracy z Nadleśnictwem Łągów szlaki rowerowe, z których licznie korzystają przede wszystkim mieszkańcy Kielc i Warszawy. Dlatego w odpowiedzi na wyżej wymienione problemy i wyzwania, sformułowane we wnioskach na etapie konsultacji, przewiduje się do realizacji *Cel 1 Wzmocnienie rozwoju turystyki na obszarze lgd.*

Mieszkańcy, lokalne ngo i przedstawiciele gmin w trakcie prowadzonych konsultacji wskazywali na braki w zakresie infrastruktury umożliwiającej aktywne spędzanie czasu oraz niedostosowaną do potrzeb ofertę spędzania czasu wolnego w szczególności dla dzieci, młodzieży, osób starszych oraz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów. W trosce o zintegrowany rozwój obszaru LGD konieczne jest dbanie zarówno o sprawy związane z poprawą sytuacji na rynku pracy jak również zapewnieniem dostępu do odpowiedniej jakości infrastruktury i zajęć umożliwiających integrację lokalnej społeczności, budowanie więzi społecznych, rozwojem osobistym przy jednoczesnym zachowaniu lokalnej tradycji, kultury oraz dbałości o środowisko naturalne. W odpowiedzi na wyżej wymienione problemy i wyzwania przewiduje się do realizacji *Cel 2 Wzmacnianie spójności obszaru lgd, zwiększenie zaangażowania mieszkańców w rozwój swoich miejscowości.*

Cel 1

Wzmocnienie rozwoju turystyki na obszarze lgd

Cel 1 ukierunkowany jest na zintegrowanie działań służących rozwojowi infrastruktury turystycznej. W ramach prowadzonych konsultacji społecznych uznano, że w raz z rozwojem infrastruktury turystycznej przybywać będzie na obszarze lgd turystów, co w efekcie przyczyni się do rozwoju istniejących i powstawania nowych firm z branży turystycznej. W rezultacie powstawać będą również nowe miejsca pracy w tym dla osób młodych kończących edukację, które bardzo często są zatrudniane w barach, restauracjach, hotelach. Pozwoli to zatem zatrzymać osoby wchodzące na rynek pracy na obszarze LGD, co przyczyni się do wyhamowywania, spłaszczenia tendencji związanej ze spadkiem liczby mieszkańców obszaru LGD w wieku produkcyjnym. Zatrzymanie ludzi młodych na obszarze lgd z czasem może przyczynić się również do wyhamowania spadku liczby dzieci. Celowi temu służyć będzie przewidziane w *Przedsięwzięciu 1.1. Rozwój infrastruktury turystycznej* finansowanie inwestycji związanych z remontem, modernizacją istniejących obiektów infrastruktury turystycznej lub budową nowych.

Cel 2

Wzmacnianie spójności obszaru lgd poprzez zwiększenie zaangażowania mieszkańców w rozwój swoich miejscowości.

Obszar LSR to tereny wiejskie województwa świętokrzyskiego, gdzie mieszkańcy szczególnie mniejszych miejscowości, mają utrudniony dostęp do oferty kulturalnej czy rekreacyjnej. Mieszkańcy podczas przeprowadzanych konsultacji wskazywali na słabą ofertę zajęć pozalekcyjnych dla młodzieży, brak oferty kulturalnej i sportowej dla osób starszych. Brak oferty dla dzieci i młodzieży powoduje, że osoby poniżej 17 roku życia nie rozwijają swoich pasji, zainteresowań, a wolny czas spędzają przed smartphonami i komputerami, co ma negatywny wpływ nie tylko na rozwój ich umiejętności społecznych i poznawczych, ale również na zdrowie. Natomiast brak oferty dla seniorów sprawia, że osoby przechodzące na emeryturę zamykają się w swoich czterech ścianach, co również negatywnie wpływa na ich stan fizyczny i psychiczny. Powszechnie staje się na obszarze LGD zaangażowanie mieszkańców w pomoc osobom niepełnosprawnym i ciężko chorym. W tym celu podejmowane są przez mieszkańców obszaru LGD działania tj.: zbiórki w szkołach, na festynach w kościołach. Inicjatywy te są bardzo cenne, świadczą o wysokim stopniu zaangażowania społeczności w pomoc osobom potrzebującym, które należą do wspólnoty lokalnej. Tego typu działania i ich organizatorzy zasługują na wsparcie. Pozwoli to wzmocnić działania na rzecz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów.

W ramach Celu 2 przewidziano dofinansowanie operacji w ramach trzech przedsięwzięć. Na etapie formułowanie celów i przedsięwzięć, przy wykorzystaniu metod partycypacyjnych organizacje pozarządowe, jak również osoby uczestniczące w nich wskazywały przede wszystkim na potrzebę rozwoju infrastruktury rekreacyjnej, sportowej i kulturalnej. Służyć temu będzie realizacja *Przedsięwzięcia 2.1 Rozwój sieci infrastruktury społecznej*, w którym finansowane będą operacje związane z rozwojem bazy obiektów kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych obszaru

Igd. W ramach prowadzonych konsultacji wskazywano również na potrzebę wsparcia realizacji działań o charakterze społecznym przeprowadzanych w obiektach infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, sportowej i turystycznej. Dlatego w ramach niniejszego celu szczegółowego przewidziano również realizację *Przedsięwzięcia 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi świętokrzyskiej* oraz *Przedsięwzięcie 2.3 Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji*. Osiągnięcie założeń Celu 2 zależy od działalności Igd związanej z aktywizacją społeczności lokalnej oraz od jakości usług szkoleniowo-doradczych dla podmiotów, które otrzymają wsparcie w ramach ww. przedsięwzięć. Dlatego założono, że w ramach wdrażania każdego z ww. Przedsięwzięć podejmowane będą działania animujące społeczność lokalną wynikające z planu komunikacji.

6.2. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania

Dla zapewnienia sprawnego monitorowania i ewaluacji wdrażania lokalnej strategii rozwoju przyjęto, że inwestycje realizowane w ramach:

- a) Celu 1 Wzmocnienie rozwoju turystyki na obszarze LGD finansowane będą ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu Fundusze Europejskie dla Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021 – 2027;
- b) Celu 2 Wzmacnianie spójności obszaru Igd poprzez zwiększenie zaangażowania mieszkańców w rozwój swoich miejscowości finansowane będą ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Interwencji LEADER przewidzianej w Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027.

6.3. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS

Przedsięwzięciu 1.1 Rozwój infrastruktury turystycznej

Celem przedsięwzięcia jest podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru LGD poprzez rozwój infrastruktury turystycznej. W ramach przedsięwzięcia finansowane będą projekty/inwestycje dotyczące:

- a) szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, biegowych itp.), lub
- b) obiektów objętych formą ochrony zabytków, to jest wpisanych do ewidencji zabytków, rejestru zabytków, lub
- c) obiektów mających znaczenie historyczne lub kulturowe dla obszaru LGD, lub
- d) obszaru objętego formą ochrony przyrody, lub
- e) pomników przyrody.

Zakłada się, że dzięki temu będzie bardziej atrakcyjny i zwiększy się ruch turystyczny, co przełoży się na wzrost liczby klientów i dochodów atrakcji turystycznych, restauracji i punktów gastronomicznych, bazy noclegowej, punktów sprzedaży pamiątek i innych podmiotów obsługujących turystów. W efekcie tego powstawać będą nowe miejsca pracy. Będą to również miejsca wykorzystywane przez mieszkańców obszaru Igd w celach rekreacyjnych.

Zakres wsparcia:

- infrastruktura turystyczna.

Forma wsparcia:

Zakłada się, że powstała infrastruktura ma służyć różnym grupom turystów oraz społeczności lokalnej. Dlatego przedsięwzięcie to zostanie zrealizowane przez SRWŚ jako projekt grantowy, a granty będą przyznawane jednostkom samorządu terytorialnego.

Maksymalna kwota dofinansowania:

Maksymalna kwota dofinansowania ustalana będzie w regulaminie konkursu po przeprowadzonych konsultacjach społecznych i analizie potrzeb i możliwości grantobiorców.

Poziom dofinansowania:

Zgodny z zapisami programu Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021 – 2027.

Kryteria dostępne:

LGD w regulaminie naboru wniosków określić może dodatkowe kryteria dostępne.

Komplementarność i synergia z pozostałymi przedsięwzięciami LSR:

Obiekty zrealizowane w ramach Przedsięwzięcia 1.1 i Przedsięwzięcia 2.1 uzupełnią sieć obiektów infrastruktury społecznej, która ma wpływ na podniesienie jakości życia.

Przedsięwzięcie 1.1 komplementarne jest z Przedsięwzięciami 2.2 i 2.3 ponieważ przewiduje się w ramach ich realizacji grantów zaplanowana w obiektach sfinansowanych w ramach LSR 2023 – 2027.

Synergia między powyższymi przedsięwzięciami zostanie dodatkowo osiągnięta poprzez zaplanowanie ogłaszania poszczególnych naborów w odpowiedniej kolejności, co zostało przedstawione w dalszej części dokumentu. Tak dobrana kolejność wdrażania poszczególnych przedsięwzięć pozwoli na wystąpienie między nimi efektu współdziałania oraz wartość dodanej.

Przedsięwzięcia 2.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej

Celem przedsięwzięcia jest podniesienie atrakcyjności obszaru LGD jako miejsca, gdzie warto żyć, mieszkać realizować swoje pasje, zainteresowania. Jest ono odpowiedzią na potrzebę rozbudowania sieci obiektów służących zaspokajaniu potrzeb wspólnot lokalnych, związanych z życiem kulturalnym, rozwojem osobistym, realizacją pasji i zainteresowań. Dlatego w przedsięwzięciu tym zakłada się finansowanie inwestycji związanych z rozwojem ogólnodostępnej infrastruktury społecznej w tym w szczególności sportowej, rekreacyjnej, i kulturalnej.

Zakres wsparcia:

- poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych,
- poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.

Forma wsparcia:

Doświadczenia z wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014 – 2020 wskazują, że realizacja takich inwestycji przez organizacje pozarządowe we współpracy z samorządem gminnym wzmacnia rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Pogląd ten był podzielony przez uczestników konsultacji społecznych przeprowadzonych w ramach przygotowania niniejszego dokumentu. Dlatego założono, że beneficjentami wsparcia w ramach tego przedsięwzięcia będą zarówno organizacje pozarządowe jak i jednostki samorządu terytorialnego. Efektem takiego podejścia ma być wzmocnienie:

- odpowiedzialności społeczności lokalnej za powstałą infrastrukturę,
- organizacji pozarządowych działających na obszarze lsr, które zyskają w ten sposób doświadczenie, jak również w przypadku operacji dot. infrastruktury kulturalnej, miejsca do prowadzenia swojej działalności.

Na etapie wyboru operacji stosowane będą kryteria wyboru preferujące projekty wpisane do koncepcji inteligentnej wsi, co również wpłynie na rozwój społeczeństwa obywatelskiego i pozwoli osiągnąć wartość dodaną. Dodatkowo w przypadku operacji dotyczących poprawy dostępu do usług publicznych dla lokalnych społeczności preferowane będą projekty/operacje, których realizacja przewidziana będzie obiektach sfinansowanych w ramach LSR 2014-2020 lub LSR 2023-2027.

Maksymalna kwota dofinansowania:

Wartość inwestycji realizowanych w ramach przedmiotowego przedsięwzięcia nie może przekroczyć 500 000,00 zł, słownie zł: pięćset i 0/100

Poziom dofinansowania:

Zgodny z zapisami Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027.

Kryteria dostępne:

LGD w regulaminie naboru wniosków określić może dodatkowe kryteria dostępne.

Komplementarność i synergia z pozostałymi przedsięwzięciami LSR:

Ponieważ szczególnie z infrastruktury rekreacyjnej korzystają również turyści, dlatego przedsięwzięcie to należy uznać za komplementarne z Przedsięwzięciem 1.1 Rozwój infrastruktury turystycznej.

Przedsięwzięcie 2.1 komplementarne jest z Przedsięwzięciami 2.2 i 2.3 ponieważ przewiduje się w ramach ich realizację grantów zaplanowana w obiektach sfinansowanych w ramach LSR 2023 – 2027.

Synergia między powyższymi przedsięwzięciami zostanie dodatkowo osiągnięta poprzez zaplanowanie ogłaszania poszczególnych naborów w odpowiedniej kolejności, co zostało przedstawione w dalszej części dokumentu.

Tak dobrana kolejność wdrażania poszczególnych przedsięwzięć pozwoli na wystąpienie między nimi efektu współdziałania oraz wartość dodanej.

Przedsięwzięcie 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego wsi świętokrzyskiej

Celem przedsięwzięcia jest podejmowanie działań związanych z:

- kultywowaniem lokalnych tradycji, zwyczajów, obrządków,
- wydarzeń kulturalnych,
- ochroną dziedzictwa przyrodniczego Gór Świętokrzyskich.

W ramach tego przedsięwzięcia przewiduje się wsparcie związane z finansowaniem działalności organizacji pozarządowych oraz jednostek sektora finansów publicznych sferze kultury, rekreacji, sportu i turystyki.

Obszar LGD obejmuje cenne obszary przyrodnicze podlegające ochronie obejmujące pasmo Gór Świętokrzyskich, dla ich ochrony przewiduje się realizację działań związanych z wytyczeniem, oznakowaniem i promowanie szlaków pieszych, rowerowych oraz do uprawiania biegów.

Zakres wsparcia:

- poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych,
- ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.

Forma wsparcia:

Grantobiorcami będą zarówno organizacje pozarządowe, jak również jednostki sektora finansów publicznych. Na etapie wyboru grantów stosowane będą kryteria wyboru preferujące projekty realizowane w partnerstwie oraz wynikające z gminnych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi i wpisane do koncepcji inteligentnych wsi, co również wpłynie na rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Maksymalna kwota dofinansowania:

Maksymalna kwota dofinansowania ustalana będzie w regulaminie konkursu po przeprowadzonych konsultacjach społecznych i analizie potrzeb i możliwości.

Poziom dofinansowania:

Zgodny z zapisami Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027.

Dodatkowe wymagania:

Realizacja grantu przynajmniej z jednym niezależnym partnerem. Przez partnera niezależnego rozumie się w przypadku:

- a) osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej podmiot, w którego zarządzie nie zasiada członek zarządu grantobiorcy,
- b) osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej nie posiadającej organu jakim jest zarząd, sprawdzenia, o którym mowa wyżej, dokonuje się w stosunku do organu, który odpowiada zarządowi w zakresie pełnionej funkcji (np. dyrektor jednostki organizacyjnej).

Kryteria dostępowe:

LGD w regulaminie naboru wniosków określić może dodatkowe kryteria dostępowe.

Komplementarność i synergia z pozostałymi przedsięwzięciami LSR:

Przedsięwzięcie to służyć będzie wzmocnieniu działań związanych z rozwojem małej infrastruktury publicznej, dlatego na etapie wyboru grantobiorców preferowane będą projekty grantowe, w których zaplanowane będą działania przewidziane do zrealizowania w obiektach lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie, które sfinansowano w ramach LSR 2014 – 2020 lub Przedsięwzięć 1.1 i 2.1. Przedsięwzięcie to jest również komplementarne z 2.3, w którym przewidziano realizację operacji własnych dot. kształcenia liderów życia społecznego i publicznego, ponieważ będą oni zaangażowani w projekty dot. ochrony dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego.

Synergia między powyższymi przedsięwzięciami zostanie dodatkowo osiągnięta poprzez zaplanowanie ogłaszania poszczególnych naborów w odpowiedniej kolejności, co zostało przedstawione w dalszej części dokumentu.

Tak dobrana kolejność wdrażania poszczególnych przedsięwzięć pozwoli na wystąpienie między nimi efektu współdziałania oraz wartość dodanej.

Przedsięwzięcia 2.3 Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji

Celem przedsięwzięcia jest wsparcie osób należących do grup w niekorzystnej sytuacji w tym w szczególności: ludzi młodych, seniorów oraz niepełnosprawnych i ich opiekunów.

Zakres wsparcia:

- włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji,
- wzmocnienie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego.

Forma wsparcia

W ramach przedsięwzięcia zrealizowane zostaną projekty grantowe oraz operacje własne dotyczące:

- a) organizacji czasu wolnego dzieci, młodzieży oraz seniorów, które w szczególności rozwijać będą ich pasje i zainteresowania,
- b) włączenia i zaangażowania dzieci, młodzieży i seniorów w życie społeczne, w tym w szczególności podnoszących umiejętności społecznych związane z pracą w grupie, metoda projektową oraz posługiwania się językiem obcym,
- c) poprawienia bytu materialnego osób niepełnosprawnych i ich opiekunów,
- d) kształcenia liderów życia społecznego i publicznego, w tym w szczególności: wizyt studyjnych, warsztatów, szkoleń, konferencji itp.,
- e) zwiększenie zaangażowania lokalnych przedsiębiorców w realizację projektów dotyczących włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych oraz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów.

Na etapie wyboru grantobiorców stosowane będą kryteria wyboru preferujące projekty:

- a) wpisane do koncepcji inteligentnych wsi,
- b) z działaniami dotyczącymi łączenia pokoleń, tj. angażującymi w ich realizację osoby młode oraz seniorów,
- c) partnerskie, w których realizację zaangażowanie będą podmioty różnych sektorów jak również z różnych gmin.

Maksymalna kwota dofinansowania:

- maksymalna kwota dofinansowania w ramach powierzonych grantów ustalana będzie w regulaminie naboru po przeprowadzonych konsultacjach społecznych na podstawie analizie potrzeb i możliwości organizacji pozarządowych,
- w przypadku operacji własnej zgodna z zapisami Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027.

Poziom dofinansowania:

Zgodny z zapisami Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027.

Dodatkowe wymagania:

Realizacja grantu przynajmniej z jednym niezależnym partnerem. Przez partnera niezależnego rozumie się w przypadku:

- a) osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej podmiot, w którego zarządzie nie zasiada członek zarządu grantobiorcy,
- b) osoby prawnej lub jednostki organizacyjnych nie posiadającej organu jakim jest zarząd, sprawdzenia, o którym mowa wyżej, dokonuje się w stosunku do organu, który odpowiada zarządowi w zakresie pełnionej funkcji (np. dyrektor jednostki organizacyjnej).

Kryteria dostępowe:

LGD w regulaminie naboru wniosków określić może dodatkowe kryteria dostępowe.

Komplementarność i synergia z pozostałymi przedsięwzięciami LSR:

Dla uzyskania efektu komplementarności przedmiotowego przedsięwzięcia z wyżej opisanymi preferowane będą projekty, których realizacja zakładać będzie wykorzystanie infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, sportowej i turystycznej powstałej w ramach inwestycji sfinansowanych w ramach wdrażania LSR na lata 2023 – 2027.

W przypadku tego przedsięwzięcia występuje jeszcze komplementarność wewnętrzna ponieważ w ramach operacji własnej kształceni będą liderzy życia społecznego i publicznego, którzy zaangażowani będą w realizację w przewidzianych w nim projektów grantowych.

Synergia między powyższymi przedsięwzięciami zostanie dodatkowo osiągnięta poprzez zaplanowanie ogłaszania poszczególnych naborów w odpowiedniej kolejności, co zostało przedstawione w dalszej części dokumentu.

Tak dobrana kolejność wdrażania poszczególnych przedsięwzięć pozwoli na wystąpienie między nimi efektu współdziałania oraz wartość dodanej.

6.4. Przypisanie wskaźników do celów i przedsięwzięć**Przedsięwzięciu 1.1 Rozwój infrastruktury turystycznej****Wskaźnika produktu - P1.1:**

Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 LGD

Wskaźnik rezultatu - W.1.1:

Liczba osób odwiedzających obiekty turystyczne objęte wsparciem – 170 000 osób.

Przedsięwzięcia 2.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej**Wskaźniki produktu – P2.1:**

Liczba operacji dotyczących poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej – 12 operacji.

Wskaźniki rezultatu – W2.1:

R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej – 12 liczba strategii.

Przedsięwzięcie 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego wsi świętokrzyskiej**Wskaźniki produktu – P2.2:**

Liczba projektów grantowych dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi – 2 projekty grantowe.

Wskaźniki rezultatu – W2.2:

R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie – 45 000 osób.

Przedsięwzięcia 2.3 Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji

Wskaźniki produktu – P2.3:

Liczba projektów grantowych dotyczących włączenia społecznego ludzi młodych, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji – 2 projekty grantowe.

Liczba operacji własnych dotyczących włączenia społecznego ludzi młodych, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji – 4 operacje własne.

Wskaźniki rezultatu – W2.3:

R.42 Promowanie włączenia społecznego – 44 000 osób

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

7.1. Charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD

Na etapie opracowania przedmiotowego dokumentu zespół pracowników dokonał analizy stosowanych w ramach okresu programowania 2014 – 2020 procedur przez organy statutowe Stowarzyszenia uczestniczące w procesie podejmowania decyzji o wyborze grantów i operacji. Na tym etapie zorganizowano również posiedzenie Rady Programowej, na którym członkowie mogli przedstawić swoje uwagi i wnioski do dotychczas stosowanych procedur. Wnioski z tak przeprowadzonej analizy przedstawiono do konsultacji Zespołowi do spraw opracowania LSR. Będą one podstawą do opracowania nowych procedur.

W trakcie prac nad opracowaniem regulaminów i procedury stosowana będzie zasada nie powielania, tylko odwoływania się do zapisów, które zdefiniowano w przepisach prawa europejskiego i krajowego oraz w wytycznych MRiRW. Zasada ta pozwala uniknąć konieczności zmian procedur przy każdej zmianie przepisów prawa. W stosowanych w nowym okresie programowania procedurach zachowane zostaną przepisy dot. zapewnienia przejrzystości i jawności procesu wyboru wniosków, braku dominacji którejkolwiek z grup interesu w procesie podejmowania decyzji, bezstronności oceniających, postępowania w przypadku diametralnie różnych ocen oraz ustalania kolejności na liście wybranych wniosków, które otrzymały tę samą liczbę punktów. W przypadku równej liczby przyznanych punktów stosowane będzie dotychczasowe rozwiązanie – kluczowe kryteria. Kluczowe kryteria, to kryteria, które decydują o kolejności wniosków na tzw. liście rankingowej w przypadku wniosków, którym przyznano tę samą liczbę punktów. Podejście to gwarantuje, że o ostatecznej kolejności nie decyduje kolejność złożenia wniosku, ale ich jakość i wpływ na osiągnięcie założeń LSR.

Projekty procedur, w celu skonsultowania ich ze społecznością lokalną, zostały opublikowane na stronie Internetowej Stowarzyszenia.

7.2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

SRWŚ zakłada opracowanie oddzielnych kryteriów wyboru grantów i operacji dla poszczególnych przedsięwzięć. Przyjęte zostaną one uchwałami Rady Programowej zgodnie z odpowiednimi procedurami, które zakładają przed ich przyjęciem lub zmianą przeprowadzenie konsultacji społecznych. Z wnioskiem do Przewodniczącego Rady o zmianę kryteriów wyboru mogą wystąpić: członkowie Rady Programowej, Zarząd oraz Dyrektor biura. Obowiązujące kryteria wyboru publikowane są na stronach Internetowych. Zaproszenia do konsultacji zamieszczane będą na stronie internetowej LGD przed posiedzeniem Rady, na którym będą zatwierdzane. Uwagi, które napłyną w ramach prowadzonych konsultacji przedstawione zostaną Radzie przed ich przyjęciem. Po każdym naborze LGD aby odpowiedzieć sobie na pytanie „czy stosowane kryteria spełniły swoją rolę” zorganizowane zostanie posiedzenie Rady z Zarządem i pracownikami, aby wspólnie przeanalizować skuteczność stosowanych kryteriów w szczególności pod względem:

- ich wpływu na przyjęte założenia i zamierzone cele,
- jakości złożonych projektów,
- precyzji zastosowanych zapisów.

Dyskusje na temat stosowanych kryteriów wyboru prowadzone będą również w trakcie warsztatów refleksyjnych, na które zapraszani będą nie tylko członkowie Rady, ale również przedstawiciele organizacji pozarządowych, beneficjentów.

Podejście to pozwoli dostosować kryteria do rzeczywistości, unikać w kolejnych naborach niejasności interpretacyjnych oraz realnie wpływać na osiągnięcie przyjętych celów LSR. Wzmocni to również poczucie sprawczości, wpływu interesariuszy LSR 2023-2027 na sposób jej wdrażania. Obowiązujące kryteria wyboru publikowane są na stronach Internetowych.

Stowarzyszenie stosuje zawsze kryteria z różnorodną punktacją i gradacją. Dzięki temu podejściu minimalizuje się prawdopodobieństwo przyznania tej samej liczby punktów różnym projektom.

Przedsięwzięcie	Zdiagnozowana potrzeba	Uzasadnienie
1.1	Atrakcyjność miejsca realizacji operacji	W ramach kryterium preferowane będą inwestycje, które będą realizowane na szlakach turystycznych (pieszych, rowerowych itp.) lub przy głównych atrakcjach obszaru LGD zdefiniowanych w LSR.
	Zaangażowanie społeczne w proces przygotowania wniosku	W ramach kryterium preferowane będą operacje wpisane do koncepcji inteligentnej wsi.
	Umożliwienie sfinansowania większej liczby operacji	W ramach kryterium preferowane będą wnioski, których grantobiorcy nie będą ubiegać się maksymalną dostępną kwotę dofinansowania.
	Wybór operacji, które w znacznym stopniu realizować będą wskaźniki produktu i rezultatu LSR.	W ramach kryterium liczba punktów zależec będzie od stopnia realizacji wskaźników produktu i rezultatu.
2.1	Zaangażowanie społeczne w proces przygotowania wniosku	W ramach kryterium preferowane będą operacje wpisane do koncepcji inteligentnej wsi.
	Wybór operacji, które w znacznym stopniu realizować będą wskaźniki produktu i rezultatu LSR.	W ramach kryterium liczba punktów zależec będzie od stopnia realizacji wskaźników produktu i rezultatu.
	Wybór operacji o większym poziomie innowacyjności.	W ramach kryterium liczba przyznanych punktów będzie zależec od stopnia innowacyjności operacji w ujęciu obszarowym i oryginalności.
2.2 2.3	Zaangażowanie społeczne w proces przygotowania wniosku i jego wdrożenie.	W ramach kryterium preferowane będą granty: <ul style="list-style-type: none"> • których realizacja wynika z koncepcji inteligentnej wsi, • które realizowane będą w partnerstwie z podmiotami z innych gmin, • w których zaangażowane będą społeczności różnych gmin wchodzących w skład LGD.
	Zaangażowanie lokalnych przedsiębiorców w realizację projektu.	W ramach kryterium preferowane będą granty, w których realizację wniesiony zostanie przez lokalnych przedsiębiorców wkład finansowy.

	Komplementarność projektu z innymi projektami sfinansowanymi w ramach LSR 2014 – 2020 i LSR 2023 – 2027.	W ramach kryterium preferowane będą granty, których realizacja została zaplanowana w obiektach sfinansowanych w ramach LSR 2014 – 2020 lub LSR 2023 – 2027.
	Wparcie dzieci, młodzieży, seniorów oraz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów.	W ramach kryterium liczba punktów zależy będzie od liczby grup osób w niekorzystnej sytuacji do których zostanie skierowany projekt. Najmniejsza liczba punktów przyznawana będzie grantom skierowanym do jednej grupy, największa do wszystkich.
	Umożliwienie sfinansowania większej liczby grantów	W ramach kryterium preferowane będą wnioski, których grantobiorcy nie będą ubiegać się maksymalną dostępną kwotę dofinansowania.
	Wybór grantów, które w znacznym stopniu realizować będą wskaźniki rezultatu LSR.	W ramach kryterium liczba punktów zależy będzie od stopnia realizacji wskaźników produktu i rezultatu.
	Łączenie pokoleń.	W ramach kryterium preferowane będą projekty, w których realizację angażowane będą osoby z różnych grup wiekowych.
	Zgodność z gminnym programami współpracy z organizacjami pozarządowymi	W ramach kryterium preferowane będą projekty zgodne z gminnymi programami współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Tabela 15. Powiązanie kryteriów wyboru grantobiorców i operacji z diagnozą.

7.3. Sposób uwzględnienia innowacyjności w kryteriach wyboru operacji

W trakcie konsultacji społecznych organizacje pozarządowe wnioskowały o niestosowanie kryteriów o innowacyjności ponieważ zwykle proste projekty, o małych budżetach nie są innowacyjne. Postulat ten został przyjęty, dlatego kryterium innowacyjności stosowane będzie tylko dla Przedsięwzięcia 2.1. Przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie na obszarze LSR nowego produktu lub usługi lub nowego sposobu wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych kulturowych czy społecznych. Wykorzystanie koncepcji inteligentnej wsi ma przyczynić się do realizacji operacji/projektów cechujących się innowacją społeczną. Elementem animowania do wykorzystania koncepcji inteligentnej wsi jako innowacji społecznej będą działania przewidziane w planie komunikacji przybliżające to zagadnienie, tak aby w pełni wykorzystać jego potencjał. Na etapie oceny wniosków rozpatrywany będzie stopień innowacji w ujęciu:

- a) obszarowym:
 - sołectwo,
 - gmina,
 - LGD;
- b) oryginalności:
 - kreatywne – powstające w wyniku autorskiego pomysłu,
 - imitujące – wzorowane na wcześniej zrealizowanych projektach, grantach, operacjach,
 - pozorne – obejmujące drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

W przypadku innowacji w ujęciu obszarowym liczba przyznawanych punktów będzie tym większa im większego obszaru będzie dotyczyć. Projekty o najwyższym stopniu innowacji w ujęciu oryginalności uznane zostaną projekty kreatywne, a o najmniejszym pozorne.

7.4. Projekty grantowe

Jednym z celów realizacji projektów grantowych jest wzmocnienie komplementarności przedsięwzięć, dlatego ich realizacja została odłożona w czasie. W roku poprzedzającym ogłaszanie konkursów na powierzenie grantów zakłada się przeprowadzenie konsultacji społecznych, w szczególności z: Gminnymi Radami Pożytku Publicznego oraz Młodzieżowymi Radami Gmin. Zebrane w trakcie konsultacji informacje wykorzystane będą przy opracowywaniu regulaminów zaplanowanych na kolejny rok. W szczególności do określenia:

- a) maksymalnej kwoty dofinansowania,
- b) poziomu dofinansowania,
- c) wielkości i rodzaju obowiązkowego wkładu własnego,
- d) zakresów projektów, które będą mogły uzyskać dofinansowanie,
- e) kryteriów wyboru.

W ramach wdrażania LSR 2023-2027 nie przewiduje się realizacji projektu grantowego dot. opracowania koncepcji inteligentnych wsi ponieważ SRWS zrealizuje taki projekt w ramach wdrażanej LSR 2014 – 2020.

LGD zakłada realizację operacji własnej w tym dot. wzmocnienia lokalnych organizacji pozarządowych poprzez podniesienie kompetencji i umiejętności ich członków w obszarze zarządzania NGO, pozyskiwania środków, rozliczania projektów oraz podejmowania działań cechujących się innowacją społeczną. Podejście to pozwoli przygotować liderów społecznych do przygotowywania i realizowania projektów zaplanowanych w ramach opracowanych koncepcji inteligentnych wsi. Jednocześnie wpłynie to pozytywnie na jakość przygotowywanych grantów i ich efektywną realizację.

Rozdział VIII Plan działania

8.1. Charakterystyka harmonogramu osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników

Przy konstruowaniu planu działania oraz planu wykorzystania budżetu LSR wzięto pod uwagę doświadczenia z wdrażania strategii w ramach PROW 2007-2013 oraz PROW 2014-2020, w tym w szczególności opóźnienia po stronie:

- a) Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w przygotowaniu całego systemu wdrażania Interwencji LEADER w tym: generatora wniosków, wzorów umów z beneficjentami, interpretacji,
- b) samorządu województwa w weryfikowaniu wniosków o przyznanie pomocy m.in. ze względu na uruchamianie naborów przez wszystkie LGD w jednym czasie.

Dodatkowo uwzględniono zasoby kadrowe LGD i wynikające z tego możliwości do przeprowadzenia ograniczonej liczby naborów w jednym roku. Dlatego przyjęto, że pierwsze umowy o przyznanie pomocy na realizację poszczególnych operacji, w tym własnej, projektów grantowych podpisane będą w roku 2025, a ich realizacja zakończona zostanie nie wcześniej jak w 2026 r.

Ponadto założono, że w ramach naboru przewidzianego w *Przedsięwzięciu 2.1* w każdej gminie należącej do LGD co najmniej jednemu beneficjentowi zostanie przyznane wsparcie w roku 2025.

Dlatego przyjęto, że kolejne nabory przeprowadzone zostaną nie wcześniej jak w drugiej połowie 2025 r., a umowy z wyłonionymi beneficjentami i grantobiorcami podpisane zostaną w 2026 r. Ich realizacja zakończona zostanie w 2029 r.

Przyjęto również, że realizacja czterech zaplanowanych operacji własnych rozpoczynać się będzie w kolejnych latach począwszy od roku 2025.

8.2. Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR

Kamienie milowe LSR zostały przedstawione w *Załączniku nr 2 Plan działania*.

Rozdział IX Plan finansowy LSR

9.1. Źródła finansowania działalności LGD

W rozdziale 6.2 oraz w Załącznikach 1, 3, 4 przedstawiono źródła finansowania Lokalnej Strategii Rozwoju z podziałem na cele. Poza tym działalność Stowarzyszenie finansowana będzie z:

- a) składek członkowski,
- b) odpłatnej działalności pożytku publicznego,
- c) 1,5% przekazanych przez podatników w ramach rozliczania się z podatku dochodowego,
- d) zbiórki publiczne i indywidualne darowizny, w tym w ramach systemu FaniMani (w systemie FaniMani sklepy internetowe przekazują Stowarzyszeniu darowiznę o wartości do 2,5% zrealizowanych zakupów przez osoby wspierające Stowarzyszenie i zapisane do systemu),
- e) dofinansowania ze źródeł zewnętrznych w tym z:
 - EFS+ w ramach programu operacyjnego Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021 – 2027 r.
 - Programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021 – 2025 Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej,
 - Narodowego Instytutu Wolności,
 - inne.

9.2. Opis powiązań poszczególnych źródeł finansowania z celami LSR

Ze składek członkowskich Stowarzyszenie zwyczajowo finansuje wymagany wkład własny w realizowanych projektach, jak również koszty własne niezbędne dla zapewnienia prawidłowego funkcjonowania biura, których nie można jednoznacznie przypisać do budżetów realizowanych projektów, np. obsługę inspektora danych osobowych, podatek od nieruchomości, opłaty za wywóz śmieci itp.

W ramach odpłatnej działalności pożytku publicznego Stowarzyszenie prowadzi szkołę języka angielskiego dla dzieci i młodzieży. Działalność ta jest spójna z *Przedsięwzięciem 2.3 Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji*.

Środki zebrane z 1,5%, podczas zbiórek publicznych oraz indywidualne darowizny i darowizny z systemu FaniMani przekazywane są na wsparcie osób niepełnosprawnych. Jedną z nich jest współzałożyciel Stowarzyszenia, który parę lat temu uległ ciężkiemu wypadkowi. Drugą osobą jest informatyk współpracujący ze Stowarzyszeniem od Pilotażowego Programu Leader+, który od ośmiu lat walczy z niezdiagnozowaną jeszcze chorobą. Działalność ta jest spójna z *Przedsięwzięciem 2.3 Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji*.

Ze środków EFS+ Stowarzyszenie planuje ubiegać się o dofinansowanie projektu promującego równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji w ramach Działania 09.01 Aktywna integracja społeczna i zawodowa programu Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027. Projekt będzie spójny z *Przedsięwzięciem 2.3 Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji*.

W ramach Programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021 – 2025 Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej oraz Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018 – 2030 Stowarzyszenie wnioskować będzie realizacji projektów dotyczących aktywizacji seniorów i osób młodych, spójnych z *Przedsięwzięciem 2.3 Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji*.

Rozdział X Monitoring i ewaluacja

Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju ma na celu osiągnięcie zaplanowanych rezultatów w efekcie realizacji zadań i przedsięwzięć jakie zostały nakreślone w strategii. W dokumencie zostały one przedstawione w sposób szczegółowy, skwantyfikowany, z uwzględnieniem planu realizacji zarówno pod względem czasu jak i budżetu. Strategia obejmuje okres 6 lat, a więc na tyle długi, że założenie braku zmian zachodzących w szeroko rozumianym

otoczeniu (społecznym, gospodarczym, środowiskowym , itp.) wydaje się nieuprawnione. Efektywna realizacja strategii wymaga kontroli skuteczności i adekwatności działań na poszczególnych jej etapach. Kontrola realizacji poszczególnych elementów będzie miała charakter ciągły, pozwalający na bieżąco oceniać uzyskiwane efekty. Monitoring zapewni LGD kontrolę tego czy strategia jest wdrażana, i czy zgodnie z aktualnym planem możliwe jest osiągnięcie założonych celów, a w razie potrzeby pozwoli dokonać korekty zaplanowanych działań lub sposobów ich realizacji odpowiednio wcześniej.

Na bazie danych pochodzących z monitoringu oraz działań komunikacyjnych będzie dokonywana ewaluacja, która pozwoli podsumować efekty działań, porównać plan i założenia z rzeczywistymi rezultatami, dostarczy informacji na temat racjonalności poszczególnych narzędzi co zwiększy zasób wiedzy LGD na temat skuteczności oddziaływania.

Procedura monitoringu

Zadania związane z prowadzeniem monitoringu będą realizowane przez pracowników biura LGD. W poniższej tabeli szczegółowo rozpisano aspekty funkcjonowania i realizacji LSR, które będą podlegać analizie i ocenie.

BADANY ELEMENT	BADANE ASPEKTY:	ŹRÓDŁA DANYCH
Funkcjonowanie LGD i animacja.	<ul style="list-style-type: none"> realizacja szkoleń dla pracowników LGD, realizacja szkoleń dla organów LGD, efektywność doradztwa w biurze LGD, liczba porad i charakter doradztwa świadczonego w biurze LGD, ocena świadczonego doradztwa częstotliwość i regularność spotkań organów LGD, frekwencja na spotkaniach organów LGD. 	Dane własne i badania LGD: <ul style="list-style-type: none"> osoby korzystające z doradztwa, osoby uczestniczące w spotkaniach, szkoleniach organizowanych przez LGD.
Realizacja planu działania.	Przestrzeganie przyjętych procedur.	Dane własne LGD.
Realizacja LSR.	<ul style="list-style-type: none"> stopień osiągnięcia założonych wartości wskaźników (rezultatów i produktów), ocena skuteczności stosowanych kryteriów wyboru, stopień wykorzystania funduszy, wysokość zakontraktowanych środków. 	Dane i badanie własne LGD: <ul style="list-style-type: none"> ankieta monitorująca dla beneficjentów i grantobiorców.

Tabela 16. Monitoring wdrażania LSR na lata 2023 – 2027.

Charakterystyka źródeł danych oraz sposobów pomiaru i oceny danych:

a) dane własne LGD – dane gromadzone w toku normalnej działalności LGD, w szczególności w ramach obowiązkowej sprawozdawczości realizowanej przez Stowarzyszenie. Dane własne obejmować będą:

- wskaźniki planu komunikacji,
- dane ilościowe dotyczące doradztwa w biurze,

- dane gromadzone w trakcie naborów (m.in. terminy naborów, ilość złożonych wniosków, środki finansowe przypisane do naborów)
- wskaźniki LSR,
- budżet LSR,
- dane dotyczące pracy organów LGD,
- informacje o szkoleniach dla pracowników i członków organów LGD.

b) badania własne LGD:

- ankieta monitorująca dla beneficjentów i grantobiorców – badanie pozwoli na zbieranie istotnych informacji dotyczących postępu rzeczowo-finansowego. Pozwoli także pogłębić informacje uzyskane z wniosków o dofinansowanie operacji, m.in. pozwoli na dezagregację obowiązkowych wskaźników. Ankieta będzie wypełniana przez beneficjentów i grantobiorców raz, w roku, w którym rozliczyli oni operację.
- badania ankietowe osób korzystających z doradztwa – badania realizowane na bieżąco, w których jednostką analizy będą udzielone porady. O wypełnienie ankiety będą proszone osoby korzystające z doradztwa w biurze LGD.
- badania ankietowe uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych lub szkoleń organizowanych przez LGD – realizowane w czasie każdego tego typu wydarzenia zorganizowanego przez LGD.

Dane zgromadzone za pomocą wymienionych powyżej technik będą poddawane okresowej analizie przez pracowników biura LGD w przypadku ewaluacji on-going lub przekazywane w przypadku ewaluacji eks-post wyspecjalizowanemu, zewnętrznemu podmiotowi. Ponadto w oparciu o ww. dane będzie przygotowywany coroczny raport z monitoringu w formie prezentacji będący materiałem bazowym do realizacji warsztatów refleksyjnych w ramach ewaluacji wewnętrznej (patrz „Procedura ewaluacji”).

Jeśli chodzi o czas dokonania pomiaru, to jest on niemożliwy do sprecyzowania w przypadku danych, które będą rejestrowane na bieżąco (np. w przypadku danych dotyczących doradztwa w biurze LGD). Wiele zaplanowanych źródeł danych sama w sobie zawiera wskazanie momentu rejestracji danych, np. ankiety dotyczące spotkań informacyjno-konsultacyjnych, szkoleń lub imprez organizowanych przez LGD powinny być realizowane na ich zakończenie (ankiety będą wypełniane w czasie wszystkich spotkań organizowanych przez LGD).

Procedura ewaluacji

Procedura ewaluacji zakłada realizację 2 działań w ramach wdrażania LSR:

- a) corocznej ewaluacji wewnętrznej (on-going),
- b) końcowej ewaluacji zewnętrznej (ex-post).

Coroczna ewaluacja wewnętrzna prowadzona będzie w ramach warsztatów refleksyjnych. Sposób i termin ich realizacji będzie zgodny z Wytycznymi Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Do przeprowadzenia spotkań zostanie wykorzystany raport w formie prezentacji przygotowany przez pracowników LGD w oparciu o dane gromadzone zgodnie z procedurą monitoringu.

Badania ewaluacyjne w ramach końcowej ewaluacji zewnętrznej pozwolą na ocenę funkcjonowania LGD i realizacji LSR z uwzględnieniem kryteriów ewaluacyjnych. Przyjęte kryteria ewaluacyjne zdefiniowane zostały w sposób następujący:

- **Trafność:** stopień, w jakim przyjęte cele, przedsięwzięcia i sposób funkcjonowania LGD odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym realizacją LSR i realnym potrzebom odbiorców działań.
- **Spójność:** stopień spójności LSR z innymi dokumentami programowymi i strategiami obejmującymi obszar realizacji LSR.
- **Efektywność:** stosunek poniesionych nakładów (zasobów finansowych, ludzkich, czasu) do uzyskanych wyników i rezultatów.
- **Skuteczność:** stopień osiągnięcia zdefiniowanych celów i przedsięwzięć.
- **Użyteczność:** stopień zaspokojenia potrzeb odbiorców działań w wyniku osiągnięcia rezultatów operacji.
- **Trwałość:** ocena możliwości i stopnia utrzymania się efektów i wpływu działań po zakończeniu ich realizacji.

W poniższej tabeli zaprezentowano sposób operacjonalizacji kryteriów ewaluacyjnych, tzn. sposób w jaki znajdują one odzwierciedlenie w konkretnych pytaniach badawczych. Pytania te wskazują na obszary funkcjonowania LGD oraz realizacji LSR, które będą podlegać ewaluacji zewnętrznej ex-post. Pytania badawcze i obszary badania są również powiązane z zaplanowanymi technikami badawczymi, które zostaną scharakteryzowane pod tabelą.

Ewaluacja i podmiot wykonujący	Kryteria ewaluacyjne i główne pytania badawcze
Ewaluacja ex-post – zewnętrzna (realizowana przez wyspecjalizowany podmiot we współpracy z LGD).	<p>Trafność Czy w społeczności nie zaszły jakieś istotne zmiany, które mają wpływ na obniżenie poziomu trafności LSR?</p> <p>Efektywność Czy osiągnięte efekty rzeczywiście były wynikiem realizacji przedsięwzięć w ramach wdrażania LSR? Określenie stopnia prawdopodobieństwa, że obserwowane rezultaty mogłyby pojawić się pomimo braku interwencji. Jaki jest stosunek poniesionych nakładów w stosunku do uzyskanych rezultatów.</p> <p>Skuteczność Jaki jest poziom realizacji wskaźników produktu i rezultatu? Ocena stopnia realizacji harmonogramu i budżetu wdrażania LSR.</p> <p>Użyteczność W jakim stopniu potrzeby beneficjentów zostały zaspokojone dzięki realizacji operacji? Jakie są nieplanowane efekty wdrażania LSR?</p> <p>Komplementarność Czy działania realizowane w toku wdrażania LSR uzupełniały się z innymi programami obejmującymi obszar LGD? W jakim stopniu działania realizowane w toku wdrażania LSR uzupełniały się wzajemnie?</p> <p>Trwałość Czy zrealizowane operacje wywołały trwałe zmiany w lokalnej społeczności?</p>

Tabela 17. Kryteria ewaluacji LSR na lata 2023 – 2027 i główne pytania badawcze.

W czasie ewaluacji on-going oraz ex-post zastosowane zostaną następujące techniki badawcze:

- Analiza danych (ewaluacja ex-post) – analiza dokumentacji wytworzonej przez biuro i organy LGD. Analiza ogólnodostępnych danych statystycznych (np. Bank Danych Lokalnych), dostępnych publikacji i raportów z badań dotyczących obszaru LGD, raporty z monitoringu oraz sprawozdania z warsztatów refleksyjnych. Analiza danych zastanych zostanie w szczególności wykorzystana do określenia trafności prowadzonej interwencji. Wyniki analizy będą ponadto stanowić punkt wyjścia do zbierania danych przy pomocy pozostałych technik badawczych. Analiza dokumentacji w największym stopniu zostanie jednak wykorzystana w badaniu **trafności i spójności** procesu wdrażania LSR. Powyższa analiza przeprowadzona zostanie przez wyspecjalizowany podmiot zewnętrzny w ramach ewaluacji ex-post. LGD przekaże jego przedstawicielom dane, informacje oraz materiały niezbędne do wykonania tego zadania badawczego.
- Wywiady eksperckie (ewaluacja ex-post) – wywiady (indywidualne i grupowe) z przedstawicielami biura LGD oraz organów LGD przedstawicielami osób w niekorzystnej sytuacji. Wywiady eksperckie będą odgrywać znaczącą rolę dla badania **komplementarności** procesu wdrażania LSR, jak również określenia jego **trafności i skuteczności**.

- Badanie ankietowe mieszkańców obszaru LGD (ex-post) – badanie ilościowe przeprowadzone na losowo dobranej próbie lub za pośrednictwem badań online. Ankiety przeprowadzone zostaną przez pracowników LGD, z wykorzystaniem techniki PAPI lub elektronicznie z wykorzystaniem techniki CAWI. Badanie ankietowe zostanie przeprowadzone w ramach ewaluacji ex-post. Kwestionariusze ankiety dostarczone zostaną przez wyspecjalizowany podmiot zewnętrzny, który będzie merytorycznie odpowiedzialny za przeprowadzenie badań ewaluacyjnych. Badania ankietowe pozwolą na uspołecznienie procesu ewaluacji i włączenie mieszkańców w proces oceny funkcjonowania LGD. Wyniki ankiet będą istotne przede wszystkim dla oceny **trafności, skuteczności oraz użyteczności** procesu wdrażania LSR oraz **trwałości** uzyskanych efektów.
- Badanie ankietowe osób korzystających z doradztwa – służyć będzie do **badania poziomu efektywności doradztwa**. Prowadzone będzie w ramach monitoringu, a zebrane dane będą zbierane w corocznych raportach z monitoringu i poddawane ocenie w czasie warsztatów refleksyjnych. Dane te zostaną poddane dodatkowej zbiorczej analizie w czasie ewaluacji ex-post.
- Badanie ankietowe wśród wnioskodawców (ewaluacja ex-post) – badanie ilościowe przeprowadzone za pomocą formularza internetowego (CAWI) lub z wykorzystaniem techniki CATI (telefonicznie). Do jego przeprowadzenia wykorzystana zostanie baza kontaktów zgromadzonych przez LGD w ramach wdrażania LSR. Ankieta będzie wypełniana przez wnioskodawców. Badanie to pozwoli na analizę **efektywności** interwencji podjętych w ramach wdrażania LSR oraz będzie uzupełnieniem danych gromadzonych przy pomocy ankiet wypełnianych przez osoby korzystające z doradztwa w biurze LGD oraz ankiet monitorujących dla beneficjentów. W przypadku realizacji badań CAWI, ankieta internetowa opracowana zostanie przez wyspecjalizowany podmiot zewnętrzny odpowiedzialny za realizację ewaluacji ex-post.
- Warsztaty refleksyjne realizowane w ramach ewaluacji on-going. W ich czasie uczestnicy będą mogli uzyskać informacje na temat działalności LGD i postępów we wdrażaniu LSR. Uczestnicy będą brali udział w ocenie danych zebranych w ramach monitoringu. Istotnym celem spotkań będzie też pozyskiwanie informacji zwrotnych od uczestników.

RODZAJ EWALUACJI	ŹRÓDŁA DANYCH I TECHNIKI ICH POZYSKANIA	TERMIN REALIZACJI	EFEKT REALIZACJI
Ex-post	<ul style="list-style-type: none"> ● Analiza danych, ● wywiady eksperckie ● badanie ankietowe na losowo dobranej próbie mieszkańców obszaru LGD (realizowane przez biuro LGD za pomocą ankiety dostarczonej przez wyspecjalizowany podmiot zewnętrzny), ● badanie ankietowe wnioskodawców. 	Po roku 2028	<ul style="list-style-type: none"> ● Włączenie mieszkańców w proces ewaluacji LSR. ● kompleksowa ocena dokumentu strategicznego, ● ocena wszystkich aspektów funkcjonowania LGD oraz działań podjętych w ramach aktywizacji, ● opisanie i ocena zmian w społeczności lokalnej osiągniętych dzięki wdrażaniu LSR, ● sformułowanie rekomendacji dotyczących przyszłego sposobu funkcjonowania LGD.
On-going	Warsztaty refleksyjne za każdy rok realizowane na początku kolejnego roku kalendarzowego na podstawie zbieranych na bieżąco danych opracowanych w formie prezentacji	Raz w roku wdrażania LSR.	<ul style="list-style-type: none"> ● Włączenie mieszkańców w proces ewaluacji LSR, ● ocena wdrażania dokumentu strategicznego,

			<ul style="list-style-type: none"> • ocena aspektów funkcjonowania LGD oraz działań podjętych w ramach aktywizacji, • opisanie i ocena zmian w społeczności lokalnej osiągniętych dzięki wdrażaniu LSR, • sformułowanie rekomendacji dotyczących przyszłego sposobu funkcjonowania LGD.
--	--	--	--

Tabela 18. Ewaluacja LSR na lata 2023 - 2027.

Załącznik nr 1 – Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia**Załączniki**

Budżet w Euro	Przedsięwzięcia w ramach Celu I	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja)
191 399,00 €	Przedsięwzięciu 1.1 Rozwój infrastruktury turystycznej	Mieszkańcy obszaru LRS, turyści	Projekt grantowy
1 225 000,00 €	Przedsięwzięcia 2.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej	Mieszkańcy obszaru LSR, osoby młode, seniorzy	Konkurs, projekt grantowy
200 000,00 €	Przedsięwzięcie 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi świętokrzyskiej	Mieszkańcy obszaru LSR, osoby młode, seniorzy	Projekt grantowy Operacja własna
325 000,00 €	Przedsięwzięcia 2.3 Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji	Mieszkańcy obszaru LSR, osoby młode, seniorzy, osoby niepełnosprawne i ich opiekunowie	Projekt grantowy Operacja własna

Załącznik nr 2 – Formularz 2: Plan działania

Cel	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
Cel 1 Wzmocnienie rozwoju turystyki na obszarze lgd														
Przedsięwzięcie P1.1 Rozwój infrastruktury turystycznej	P1.1 Wspierane strategie rozwoju lokalnego przez społeczność	0	0	1	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego
	W1.1 L. osób odwiedzających obiekty turystyczne objęte wsparciem	0		170 000 osób										

Załącznik nr 2 – Formularz 2: Plan działania

Cel	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
Cel 2 Wzmacnianie spójności obszaru lgd poprzez zwiększenie zaangażowania mieszkańców w rozwój swoich miejscowości														
Przedsięwzięcia 2.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej	P2.1 L. operacji dot. poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej	0	0%	7	58,33%	5	100%	0	100%	0	100%	0	100%	Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej
	W2.1(I) R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej	0 strategii		7 strategii		5 strategii		0 strategii		0 strategii		0 strategii		

Załącznik nr 2 – Formularz 2: Plan działania

Cz	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
<p>Przedsięwzięcie 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego wsi świętokrzyskiej</p>	<p>P.2.2 L. projektów grant. dot. ochrony dziedzictwa kulturowego lub przyrod. polskiej wsi</p>	0 proj. grant.	0	1 proj. grant.	50%	0 proj. grant.	50%	1 proj. grant.	100%	0 proj. grant.	100%	0 proj. grant.	100%	<p>Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej</p>
	<p>W2.2(2) R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie</p>	0 osób		20 000		0		25 000		0		0		

Załącznik nr 2 – Formularz 2: Plan działania

Cel	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jed. miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
Przedsięwzięcie 2.3 Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji	P.2.3(1) L. proj. grant. dot. włączenia społecznego ludzi młodych, seniorów i os. w niekorzystnej sytuacji	0 proj. grant.	0%	0 proj. grant.	0%	1 proj. grant.	50%	0 proj. grant.	50%	1 proj. grant.	100%	0 proj. grant.	100%	Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej
	P2.3(2) L. oper. wł. dot. włączenia społ. ludzi młod. seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji	0 operacji włas.	0%	1 operacja włas.	25%	1 operacja włas.	50%	1 operacja włas.	75%	1 operacja włas.	100%	0 operacji włas.	100%	

Załącznik nr 2 – Formularz 2: Plan działania

	W2.3 R.42 Promowanie włączenia społecznego	0		500		20 000		500		23 000		0	
--	---	---	--	-----	--	--------	--	-----	--	--------	--	---	--

Załącznik nr 4 – Plan wykorzystania budżetu LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (Euro)
	PS WPR	EFRR	EFS+	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia 2021/1060)	1 750 000,00	178 001,07	0,00	1 928 001,07
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	412 500,00	13 397,93	0,00	425 897,93
Razem	2 162 500,00	191 399,00	0,00	2 353 899,00

Załącznik nr 4 – Plan wykorzystania budżetu LSR

Fundusz	Środki zakontraktowane w Euro do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0,00	0,00	923 750,0	52,79%	75 000,00	57,07%	488 750,00	85,00%	143 750,00	93,21	118 750,00	100,0%	0,00	100,0%
EFRR	0,00	0,00	191 399,0	100,0%			0,00	100,0%	0,00	100,0%	0,00	100,0%	0,00	100,0%
Razem	0,00	0,00	1 115 149,00	57,44%			488 750,00	86,48%	143 750,00	90,02%	118 750,00	100,0%	0,00	100,0%